

552 or 560x

ՊԵՏԱՍԻԱՆ

ԸՆԴ ԿԷՄ

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ

Գ. Ն. ՀԻԷՄԵՆԵԱՆԷ

ԸԻՅՆՈՐԱՆԻՉ Ի ՏԱՃԿԱՍՏԱՆ

ՅԱՇԱԿԵՐՏԱՅ ԳՐԻՍՏՈՍԻ

ՅԱՄԵՐԻԿԱՅ

N. 229 m

Հրահանք՝ Տպագրւելու Տեղւոյնին

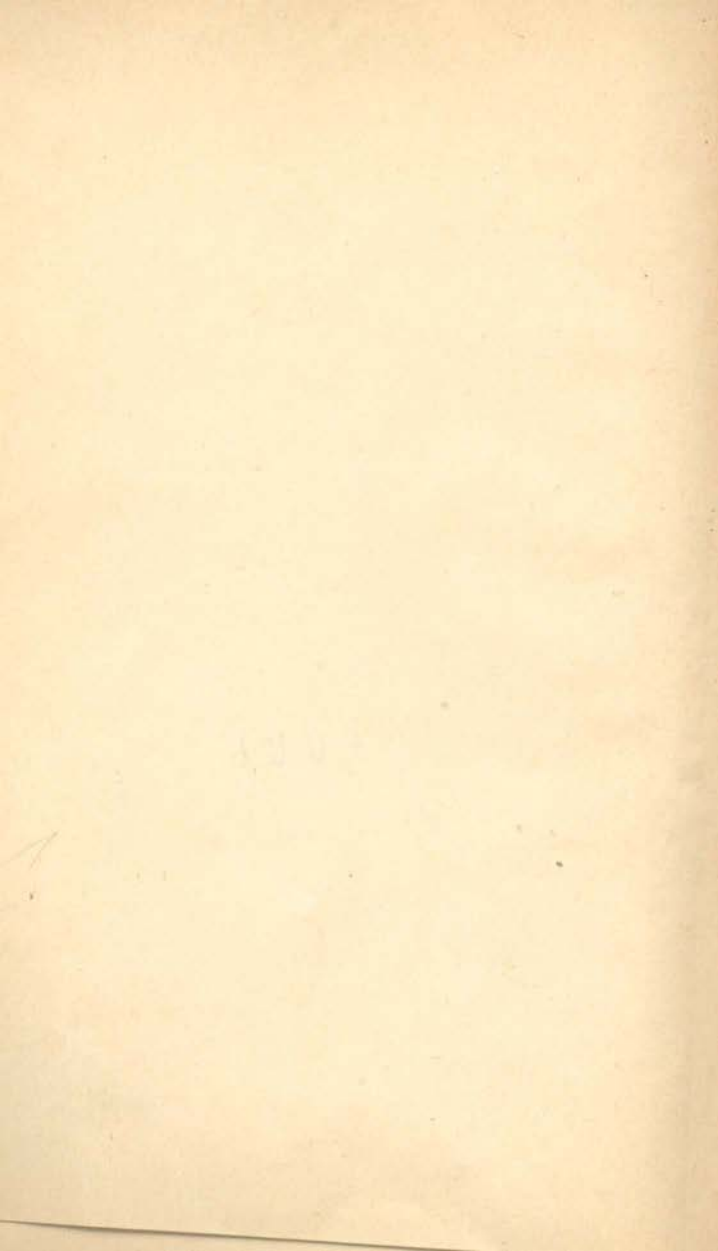
Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Յ. ԳԱՎԱՅԵԱՆ

Քիւրքնի խան վարի յարկ թիւ 20

1884

99

ՊԵՏԱՍԻԱՆ

ԲՈՂՈՔԱԿԱՆԱՑ

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԸՆԴԴԷՄ

ՀԱԿԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆՅ

Գ. Ն. ԶԻԶՄԱՆԵԱՆԻ

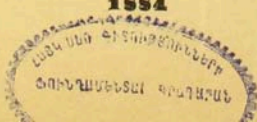
ԿՈԶՈՒԱԾ ԳՐԳԻՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Յ ԳԱՎԱՅԵԱՆ
Քիւրքնի խան վարի յարկ թիւ 20

1884

9551
A

Handwritten signature

1883 տարւոյն ամառուան ամիսներուն միջոցին Բողոքականաց կողմանէ հրատարակուած գրքերէ 150 երեսներէ բաղկացած գիրք մը, որ

ՅԱՅՏԱՐԱՐ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԸՆԴԴԷՄ ՀԱԿԱՍ ՎԱՐԳԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆՅ

Գ. Ն. ՇԻՇՄԱՆԵԱՆԻ

նշանաւոր խորագիրը կը կրէր՝ Հայ հասարակութեան և մանաւանդ Բողոքականաց մէջ զբուելու մեծ ջանք եղաւ և իբրև արքունական մի հրովարտակ, առանց փոսթային ծախքը խնայելու, դուրսի դաւառները և գիւղերը խրկուեցաւ, իբր թէ ժողովուրդը անյոյս կորստեան և մահուան վտանգի ենթարկուած էին և նոյա փրկութիւնը կախում ունէր միայն այդ հրատարակութեան ի լոյս ընծայած նոր յայանութիւններէն:

Նոյն միջոցին Փոքր Ասիոյ մէջ քաղաքէ քաղաք քարոզչութեամբ շրջելով հայրենիքս հասած, Ակնայ քաղաքին մէջ առաջին անգամ տեսայ վերոյիշեալ գիրքը բարեկամի մը ձեռքը. մի քանի ամիս յետոյ կոստանդնուպօլիս վերադառնալով, և ուզելով տեսնել թէ մեր քարոզչութեանց « հակաս վարդապետութիւնները » որոնք են, ըստ տեսութեան Բողոքականաց, առաջին պատահութեամբ ստացայ մի օրինակ այդ « Յայտարար ճշմարտութեան » կոչուած գիրքէն, որն որ հրատարակուելէն քիչ ժամանակ առաջ մի «Թագէոս քահանայ Սա-

լախոուեան Ատաբազարցի» ի ի լոյս ընծայած «Հայկական եկեղեցի կամ եղծ աղանդոյ Գէորգայ Շիշմանեան» անուն գրքին կատարեալ տիպարը կը կրէ. քանզի վերոյիշեալ Հայ կղերը մեր քարոզածը «եղծ աղանդ» կը կոչէ, և «Յայտարար ճշմարտութեան» հեղինակը նոյն հոգիով «Հակաս» կ'անուանէ: Հայ կղերը իւր եկեղեցւոյն հիմնական վարդապետութեանց վրայ տգէտ ըլլալով, Պապական ազդեցութեամբ, իւր գրքին Առաջին Մասին առաջին հատուածին մէջ կը ջանայ հաստատել թէ, առանց «բանիւ բերանոյ» ընդունուած աւանդութեանց, Սուրբ գրքերը կարող չեն «միայնակ փրկել զմարդ»: Բողոքական հեղինակը «գիտնական գրուածք» ներու եւ «հմտալից ծանօթութիւն» ներու կը գիմէ իւր վարդապետութիւնները հաստատելու, և ո՛չ թէ Սուրբ գրոյ վկայութեանց տես. 14 եւ 21 երեսները եւ ուրիշ տեղեր իւր գրութեանը մէջ: Հայ կղերը իւր դաստիարակութեանը համաձայն, բանադրանօք և անարգանօք կը խօսի մեր վրայ և մեր քարոզած վարդապետութեանց վրայ սկիզբէն մինչեւ վերջը, Բողոքական ուսուցիչը անոր քայլերուն հետեւելով, նախատանօք և ծաղրաբանութեամբ կրկնապատկած է իւր գրութիւնը: Թող ճշմարտասէր ընթերցողը կարգայ և քննէ այս երկու զարմանալի աշխատութիւնները, և պիտի տեսնէ որ երկուքն ալ այս նմանութիւնները ունին միմեանց հետ և շատ ալ աւելի, որոնք հարկ չենք սեպեր մի ըստ միովէ այս մեր յառաջաբանին մէջ դնելու: Թէ և Թագէոս

քահանայ յաջողած է Լուսաւորչական կրօնական ատեանէն արտօնագիր ընդունիլ իւր աշխատութեան հրատարակութեանը համար, սակայն մենք մեր ազգին և իւր կրօնական առաջնորդներուն Սուրբ գրոց վրայ հմտութիւն չունենալին գիտնալով, ընտրեցինք աչք գոցել վերոյիշեալ կոյր զկուրայն գրութիւնը անպատասխանի թողլով. անտարակոյս լինելով որ, ո՛ր և իցէ ճշմարտասէր անձ մը մեր գրութիւնները Հայ կղերին գրութեանը հետ բաղդատելով գիւրաւ կրնայ տեսնել թէ ճշմարտութիւնը որուն կողմն է, և պատասխանի կարօտ չի մնար: Շատ հաւանական է որ Բողոքական ուսուցիչը մեր լռութենէն քաջալերուելով, անսանձ կերպով թող տուած է իւր գրչին որ իւր սրտին մէջէն բղխածը աշխարհի առջեւ հրատարակէ. սակայն քանի որ Բողոքականութիւնը իբրեւ կրօնի ուսուցիչ կը պարժենայ, և Հայ ազգութեան մէջ կան շատերը որ այնպէս համարում ստացած են իբր թէ, Բողոքականաց վարդապետութիւնները Տէր Յիսուս Քրիստոսի առաքեալներուն վարդապետութեանց համաձայն են, անոր թերութիւններուն նոր հրատարակութեանցը վրայ կարող չենք լռութեամբ անցնիլ, առանց մեր Սրբազան պարտաւորութիւնը զանց առնելու. ուստի մեր պատասխանը ընդհանուր Բողոքականութեան ուղղելով, իրենց կողմանէ «ճշմարտութեան» պաշտպան կանգնող Պարտիզակի «Բարձրագոյն դպրոց» ին ուսուցիչ հեղինակին մեր վրայ և մեր քարոզած վարդապետութեանց վրայ ան-

հեղինակին մեր վրայ և մեր քարոզած վարդապետութեանց վրայ անխնայաբար թափած նախատինքր և ծաղրաբանութիւնները զգուշութեամբ իրեն թողլով, համառօտիւ և Սուրբ գրքին պարզ վկայութիւններովը պիտի ջանամք պաշտպանել մեր դաւանութիւնը. որ ճշմարտասէր ընթերցողք ոչ թէ լսկ մեր խօսքերուն հաւատան, այլ մեր յառաջ բերած վկայութիւնները Աստուծոյ խօսքին հետ բաղդատելով, կարենան ճշմարտութիւնը ճանչնալու : Ինչպէս որ ասկէ առաջ մեր հրատարակութիւններուն և քարոզութիւններուն մէջ, սուտին սուտ և ճշմարտութեան ճշմարտութիւն անունը տուած եմք առանց կողմնակցութեան, նոյնպէս մեր այս գրութեանը մէջ նոյն ընթացքը պիտի շարունակենք :

Մենք չենք հաւատար թէ բոլոր Հայ Բողոքականք համաձայն են « Յայտարար ճշմարտութեան » հեղինակին յայտնած գաղափարացը . սակայն, քանի որ անհոգութեամբ և լռութեամբ կ'անցնին այդ և ատոր նման թունալից հրատարակութեանց վրայ, ի յարկէ չեն կարող մեղադրել զմեզ այդ գրքին մէջ գրուածները, իբր բողոքականութեան վարդապետութիւնները քննադատել :

Մեր այս աշխատութեանը մէջ նախ « Յայտարար ճշմարտութեան » հեղինակին մեր վրայ և մեր քարոզած վարդապետութեանց վրայ, շաղակրատութեամբ բրած շարախօսութեանց մի քանին միայն ցուցնելով, նորա դիմակը պիտի վերցնեմք ըստ բաւականին, որ ճանչցուի իւր ու

ըլլալը, որ իբր « սլաշածնեայ արդարութեան »
, յասպարէզ ելած է : Երկրորդ Սուրբ գրոց վը-
կայութիւններով պիտի ցուցնենք թէ Բողոքա-
կանութիւնը Յիսուս Քրիստոսի առաքելոց քարո-
զած Քրիստոնէութիւնը չէ : Եւ երրորդ, պարզ
և համառօտ կերպով պիտի գրեմք մեր (Քրիս-
տոսի աշակերտաց) ընդունած և քարոզած վար-
դապետութիւնները, հաւատալով թէ « Ան որ
ականջ ունի լսելու » կը լսէ, վասն զի « Միամիտ
մարդը ամէն խօսքի կը հաւատայ, բայց խելացին
իր քայլերը կը քննէ » : Առակ. ԺԴ. 15 :

Ա-Է-Դ-Ի-Ն-Է-Է

Գ. Ն. ԵԻՇՄԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Պ Ա Տ Ա Ս Խ Ա Ն

Յողորականաց կողմանէ հրատարակուած « Յայտարար ճշմարտութեան ընդդէմ հակաս վարդապետութեանց Գ. Ն. Շիշմանեանի » անուն գրքին :

Վերոյիշեալ երկար աշխատութեան հեղինակը, իւր գրքին առաջին երեսին վրայ կը խտտովանի թէ, մեր քարոզած վարդապետութիւնները « տարբեր » են « իրենց արդէն գիտցած և ընդունած վարդապետութիւններէն », և թէ մեզ լսողները « կը շիտթին, կը վրդովին, և ճշմարտութենէ խախտելու վտանգի մէջ կ'իյնան » . թէ և այդպիսիներուն իյնալը ի յարկէ իրենց տղխտութեանը կուտայ :

Այսպէս երկու անուրանալի « ճշմարտութիւն » կը յայտնէ Պատուելին իւր հիղինակութեան առաջին քայլին մէջ, որոնք արժանի են մասնաորդխտողութեան . նախ, թէ մեր քարոզած վարդապետութիւնները մինչեւ ցարդ ժողովուրդին քարոզուած վարդապետութիւններէն « տարբեր » են : Եւ երկրորդ թէ անոնք որ մեր քարոզած վարդապետութիւնները կը լսեն, « կը շիտթին, կը վրդովին, և ճշմարտութենէ (անշուշտ Յողորականաց քարոզած ճշմարտութենէն) խախտելու վտանգի մէջ կ'իյնան » . և ընթերցողը տարակուսանաց մէջ չի թողելու համար կը յաւելու թէ, « Այսպէս եղաւ մօտ օրերս Հայ Աւետարանական

Ժողովրդեան ոմանց անհատից մէջ» . կրնար նաև յիշել Լուսաւորչական Հայերէն անոնք , որ մեր քարոզութիւնները լսելու և մեր հրատարակութիւնները կարգալու ազատամտութիւնը ունեցած են . և եթէ մեր վկայութիւնը պահանջէր , պատրաստ էինք ազատօրէն և մեր ստորագրութեամբը իրեն տալու . որով իւր շինած գիրքը աւելի ազգու կերպով կրնար « Յայտարար ճշմարտութեան » կոչել :

Բայց տեսնենք թէ ուսուցիչ հեղինակը ինչ նոր յայտնութիւններ ի լոյս կ'ընծայէ իւր այս մեծ աշխատութեամբը , որն որ արժան դատած է իբր « Յայտարար ճշմարտութեան » ճանչցուիլ աշխարհի առջև :

ԱՌԱՋԻՆ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ

Կէս դարէ ի վեր է որ Բողոքականութիւնը կը քարոզուի Հայ Ազգին մէջ , իբր ճշմարիտ և միակ ճամբան մարդուս հողւոյն յաւիտենական վրկութեանը համար . և բոլոր անկէ դուրս մընացած ժողովուրդները կը ներկայացուի , մուրեալ և բոլորովին ճշմարտութեանէ հեռացած , անանկ որ , ոչ թէ միայն խօսքով Հայոց եկեղեցւոյն բոլոր վարդապետութիւնները և արարողութիւնները Սուրբ գրոց հակառակ կը համարի Բողոքականութիւնը , այլ նաև գործքով նոյնը կը հաստատէ . անանկ որ Բողոքականութեան յարողներէն շատերը դարձեալ մկրտող Միսիօնարներ կ'ան 25 կամ 30 տարի առաջ , և Ասիայի զանա-

զանք քաղաքներուն մէջ զանոնք Բողոքական մը-
կըրտութեամբ մկրտեցին, որոնցմէ շատերը դեռ
ողջ են. և յետոյ տեսնելով որ այդ պատճա-
ռաւ ժողովուրդին մէջ ծագած վիճաբանու-
թեանց առաջքը առնելու անկարող պիտի լինին,
որով նաև իրենց սկսած գործը մեծ ձախորդ-
ութեան պիտի հանդիպի, շուտով այդ մկրտող
Միսիօնարները ետ կանչուեցան, և խոր լուս-
թեան մէջ թաղուեցաւ մկրտութեան խնդիրը .
Ժողովուրդն ալ այնպէս համարեցաւ իբր թէ
Բողոքականութիւնը ընդդիմութիւն մը չունի
Լուսաւորչականաց մկրտութեան, և թէ կը ճանչ-
նայ զանիկայ իբրև Քրիստոնէական մկրտութիւն .
ինչու որ Լուսաւորչականութենէ դարձողները
ընդունուեցան և կ'ընդունուին Բողոքական եկե-
ղեցիներուն մէջ, առանց մկրտութեան վրայ
խօսք մը ընելու. եթէ միայն դաւանութիւն
տան թէ Սրբոց բարեխօսութիւնները, պատ-
կերները, մատուցները, խաչերը են, կը մեր-
ժեն: Տես. « Առաջնորդ եկեղեցւոյ » գրքին մէջ
Բողոքականաց եկեղեցւոյ անդամ ընդունելու
կերպը :

Սակայն, իրողութիւնը այս է, որ Բողոքակա-
նութիւնը Քրիստոնէական մկրտութեան վրայ
լոկ արտաքին արարողութենէ մը աւելի արժէք
չի դնել, և ան ալ իբր թէ մարդոց կամբին ձրգ-
ուած արարողութիւն մը, որ ինչ ձեւով և ինչ
կերպով և որ ժամանակ որ ուզեն կրնան կատարել

Թող ընթերցողը քննէ Բողոքականաց դրու-
թիւնները և « Յայտարար ճշմարտութեան » գիր-

քը , և պիտի տեսնէ որ բոլորովին մտացի են .
 թաղութեամբ , մկրտութիւնը թրիատութեան
 տեղ դնելով , լայն և ընդարձակ ճամբայ մը բա-
 ցած է Բողոքականութիւնը , Քրիստոնէական մը-
 կրտութիւնը աննշան և « լոկ արտաքին արարու-
 ղութիւն » մը համարելու , քանի որ Հայոց եկե-
 ղեցին բոլորովին ատոր հակառակ կ'ընդունի
 թէ , մկրտութիւնը մեղաց թողութեան համար է ,
 առաքելոց Պենտեկոստէի օրը քարոզած վարդա-
 պետութեանց համաձայն . տես . Գործ . Բ . 38 : Վե-
 րըստին ծննդեան միջոց մըն է . Տխտ . Գ . 5 .
 Քրիստոսը վրան հաղնիլ մըն է . Գաղ . Բ . 27 .
 Քրիստոսի թաղման և յարութեան նմանութիւնն
 է . Հռովմ . Զ . 1-5 ևն , ևն , որոնք Լուսաւորչա-
 կան եկեղեցւոյն Մաշտոցէն մի քստ միօջէ ընդօ-
 րինակած եմք մեր Մկրտութիւն գրքին մէջ :
 Այս իրողութեանց դէմ , ինչ ըսել կ'ուզէ արդ-
 եօք « Յայտարար ճշմարտութեան » հեղինակը , երբ
 կ'ըսէ թէ « Մեր ազգային Լուսաւորչական Հայոց
 եկեղեցւոյն » « հետեւիլ և նմանիլ այս մասին
 ճահաւորագոյն է » . տես « Յայտարար ճշմարտու-
 թեան » երես 38 . 39 , և ուրիշ տեղեր : Զէ որ այս ձև
 « փիլիսոփայութիւններով » սպարզամիտ Հայը մինչև
 հիմա խաբուած է , որ երբ մեր մկրտութեան գրք-
 քոյկին մէջ իւր դիմակը վերցուցած , բնական կեր-
 պարանքը երեւան ելած է , Հայ կղերը այն աստի-
 ճան զայրացմամբ նայած է անոր վրան , որ կէս
 դարէ ի վեր անուշ և խմաստուն խօսքերով և
 « Քրիստոնէական եկեղեցւոյ երկու խորհուրդնե-
 րուն մին է » վերաբերուովը ծածկուածը , մեր դա-

անութիւնը կարծելով, արժանի եղած դատապարտութեամբ կը մերժէ. ականջդ խօսի թաղէոս քահանայ Սալախորեան, որ թէ և մերը կարծելով խօսած ես, բայց այդ միջոցութիւնը դատապարտելով մերժած ես :

Յողորական հեղինակին այս ձեւը Լուսաւորչական եկեղեցւոյն համարումը ստանալու համար շողորորդութիւն մը չէ՞ . « Ան որ ականջունի լսելու թող լսէ » այս հեղինակին « Յայտնած ճամբարութիւնը » :

ԵՐԿՐՈՐԴ ԵՈՒՅՏՆՈՒԹԻՒՆ

« Քիլիսէ թէվարիխի » անուն Ամերիգացի միսիօնարաց կողմանէ, 1872 ին հրատարակուած գրքին 179 երրորդ երեսին վրայ հետեւեալ խօսքերը կը կարդանք : « Չօճու գլարը վաֆթիդ էթտիրմէք վաճիպ օլտուղու՝ իւշիւնճիւ տէհրտէն պէրու թայիմ վէ իգրար օլունտու իսէտէ, պուայնըն իճրասընտա թա պէշինճի տէհրին օրթասընատէք իհմալլըգ վար իտի, օլ վաղըթտան սօնկրա էն մէշհուր մու՛ալլիմէրին իթթիֆագ իւզէրէ վէրաիքէրի նասիհաթա բիայէթէն . վէ պախուսուս վաֆթիդ օլունմայան չօճու գլարըն խէլասը շիւպհէլի ի թիպար օլունտուղունտան պուայինլէրի իճրա իթմէք ա՛տէթի՛ ումումի օլտու » :

Յողորական հեղինակը, ինչպէս նաեւ Աւետարեբի խմբագիրը և նոցա հետեւողք, կը ջանան իրենց առաջնորդներուն վերոյիշեալ վկայութիւնը ուրանալ, և ցուցնել կը ճգնին թէ մանկա-

միկրտութիւնը ֆրիստոսի՝ առաքեալներէն սկսած է . և « Յայտարար ճշմարտութեան » 26 երրորդ երեսէն մինչեւ 30 երրորդ երեսը , հեղինակին այս մասին ունեցած գիտութիւնը ճոխ կերպով յայտնուած է , որ պարզամիտ ընթերցողը իւր եզրակացութեան համոզելու համար անվեհեր կերպով կ'ըսէ . « Ուրեմն ստոյգ չէ՞ որ մանկանց միկրտութիւնը Աստուածային սահմանադրութիւն է . թէ այն նոր բան չէ , բայց որ նոյն իսկ առաքեալներէն գործադրուած է » :

« Ան որ ականջ ունի լսելու թող լսէ » Բողոքական հեղինակին « Յայտնած ճշմարտութիւնը » :

ԵՐՐՈՐԴ ԶԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ

Բողոքական ուսուցիչ հեղինակը , իւր աշխատութեանը մէջ շատ տեղեր կը խօսի մեր քարոզած վարդապետութեանց վրայ , իբր այնպիսի մոլորութիւն մը , որուն վրայ « ուղղադատ և ողջամիտ ֆրիստոնեայ մը չ'կրնար առանց սոսկալու և միանգամայն պժգալու նայիլ » , տես Յ. Ճ. երես 37 . և այլ տեղեր , և հետեւաբար զանոնք ընդունողներս , ֆրիստոնէութեան թշնամի , և դատաւարտութեան որդիք կը համարի . բայց ի՞նչ փաստերով կը հաստատէ իր ըսածը . ինքը Ս. Գրքէն վկայութիւն մը յառաջ չի բերեր , և այդ պակասութիւնը լեցընելու համար , իր ընթերցողները անվարժ տղոց կարգը դասելով խօսք չի խնայեր անոնց վրայ ազդեցութիւն ունենալու , վախցընելով զանոնք որ չըլլայ թէ իր անսխալ դատու-

զուժեամբը անտէր « ուղղադատ և ողջամիտ
Քրիստոնեայ » համարուելէն զրկուին : Այս վերա-
լից սպառնալիքները « Բարձրագոյն դպրոցին »
ներքին սենեակներուն մէջ միայն կրնայ արժէք
ունենալ . ինչու որ մինչեւ հիմա մեր քարոզու-
թիւնները և հրատարակութիւնները ընթերցող-
ները , արդէն համոզուած են ոչ թէ խօսքերով
այլ Սուրբ գրոց վկայութիւններով , թէ մենք
Քրիստոնեայ ենք Աւետարանին ճշմարտութեանց
համաձայն , որուն նաև աշխարհ կը վկայէ . ե-
թէ ոչ , ի՞նչ մեծ ստուծեամբ լեցուն էին Ամե-
րիգայի և Եւրոպայի լրագիրները ինչպէս նաև
Աւետարեր լրագիրը , երբ Միացեալ Նահանգաց
Նախագահ Կարֆիլտի սպանման առթիւ , անոր
ոչ թէ իմաստութեանը վրայ միայն , այլ նաև
բարեպաշտութեանը և Քրիստոնէութեանը վը-
րայ իրմէ առաջ եղող նախագահներէն շատ ա-
ւելի գովասանքներ տուին , և աշխարհիս պատ-
մութեանը մէջ մեռած ո՛ր և իցէ անձի մը վրայ
սուգ ընողներէն աւելի սուգ ընողներ եղան .
քանզի Կարֆիլտ մեր եղբայրներէն մին էր , և մեր
հաւատակիցը , ան եկեղեցւոյն մէկ հաւատարիմ
անդամն էր , որուն դաւանութիւնը « Աւետարա-
նին էական վարդապետութիւնքը հիմն ի վեր կը
տապալեն և Քրիստոնէական սուրբ և հոգեւոր
կրօնին ոգին ՚ի չիք դարձնել կ'սպառնան » , և
կը պարունակեն « հակասութիւնք , անել ճանա-
պարհ , հակառակ Աւետարանի և ուղիղ բանի
վարդապետութիւնք , և պարզ մոլորութիւնք »
որ « ողջամիտ և ուղղադատ Քրիստոնեայ մը չկըր-

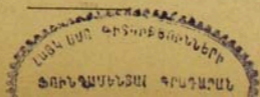
նար առանց սոսկալու և միանգամայն սլփալու նայիլ վրանին», կրկին և կրկին կ'ըսէ Բողոքական հեղինակը . տես Յ. Ճ. երես 40 . և ասոնց նման անթիւ նախատանօք «Քէմիպէլեան» կոչելով կը պարսաւէ . «Ան որ ականջ ունի ըսելու թող ըսէ» Պատուելին «Յայտնած ճշմարտութիւնը» :

ԶՈՐՐՈՐԴ ԵՍՅՏՆՈՒԹԻՒՆ

Պարծանօք կը խօսի «Յայտարար ճշմարտութեան» հեղինակը իրենց վրայ, իբր «նախապաշարմունքէ ազատ» և «ազատամիտ» ժողովուրդ մը, որ «սահմանափակ վիճակ մը» շունենալու համար, «մեկնութիւն ալ կ'ընդունինք Աստուածաբանութիւն ալ» . . . և «չենք խորշիւր անուններէ և բառերէ, չենք վախնար ծիսից և արարողութեանց ձեւոյն փոփոխութիւններէն և եղանակաւորութիւններէն» կ'ըսէ . տես Յ. Ճ. երես 58 : Չենք վարանիր ըսելու թէ այս ուղիղ խոստովանութիւն և «յայտնի ճշմարտութիւն» մըն է . աս սլատճառաւ է որ Լուսաւորչական եկեղեցիէն Բողոքականութեան յարող ժողովուրդը յառաջ երթալու տեղը, ամէն տեղ յետադիմութեան մատնուած է, ինքզինքը «լայն և ընդարձակ ճամբու» մը մէջ, և անխախճան հակասութեանց մէջ կը գտնէ այսօր . բայց Տէր Յիսուս Քրիստոսի խօսքերը ասոնք են որ կ'ըսէ, «Նեղ է ան դուռը ու նեղուայր է այն ճամբան որ դէպ ի կեանքը կը տանի, և քիչուոր են անոնք որ զանիկայ կը գտնեն» . Մատթ. է. 14 :

Այդ լայն և ընդարձակ ճամբուն մէջ միայն կրնայ մարդ յանդգնիլ խմաստուններու և գիտուններու հետեւելու, և «խոնարհութիւնովու հրեշտակներու կրօնքով չտեսած բաներուն միջամուխ ըլլալ. իր մարմինին միտքովը փուճ տեղը հպարտանալով» . կող. Բ. 18 . և անմահ հոգւոց փրկութեանը համար Քրիստոսի տուած պատուիրանաց կատարման կերպը, և ժամանակը, «ընդհանուր գործածութեան յարմար է» ըսել, ո՛ր և իցէ պատճառանքով. կամ թէ օտար ազգաց գիտնականներու գրուածքներուն կռթնած, համարձակիլ ըսել թէ, Աստուածային օրինաց փոփոխումը «բանաւոր է և համաձայն մարդկային զգացմանց» . և այն աստիճան յառաջ երթալ որ Աստուծոյ խորհուրդ տուողի մը տեղ դնելով ինքզինքը, ըսել թէ «Մարդ մը պէտք է ազատ ըլլայ այդ մասին, երբ անյարմար կը սեպէ այն կերպը (ընկղմամբ մկրտութիւնը) այլ և այլ նկատողութեամբ. ք. տես. Բ. Ճ. 14. 46. և 54 երեսները և այլ տեղեր :

Այս նորընծայ Պապը, նաեւ Սուրբ գրոց վրկայութիւն ունեցած կը ձեւացնէ ինքզինքը, Պօղոս առաքեալին կերակուրներու և օրերու զանազանութեան վրայ Քրիստոնէից ունեցած ազատութիւնը ցուցնելու խօսքերը, Աստուծոյ Իւր-հօրքն չարաչար փոփոխութեանը վկայութիւն բերելով կ'ըսէ «թող ամէն մարդ իր միտքը հաճեցնէ» . Հռովմ. ԺԴ. 5. «Ով որ ականջ ունի լսելու թող լսէ» աս մարդուն «յայտնած ճշմարտութիւնը» :

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԵԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ

Յայտնի կերեւայ որ Բողոքական հեղինակը գեռ սորված չէ, թէ Քրիստոնէական մկրտութիւնը Քրիստոսի վրայ « առջի սորվելիքներուն » մին է, և Աւետարանին քարոզութեան մէկ մասն է, Քրիստոսի հետեւող մը լինելու սուրբ կոչման, իւր մեղքերէն լուացուելով. տես Գործ. Բ. 38 և ԻՖ. 16. Եփես. Ե. 26 ևն. և Եբր. Զ. 12. քանզի, զարմանքով կը հարցնէ, թէ « ինչո՞ւ համար » Տիմոթէոսի և Տիտոսի գրած նամակներուն մէջ, « ե՞րբ և ի՞նչ եղանակաւ մատակարարելու վրայ երբէք բան մը չը խօսիր » . տես Բ. ճ. երես 8 և 9 : Արդեօք Բողոքական ուսուցիչ հեղինակը, իւր գպրոցէն ելած աշակերտներուն խրատ և յորդորանք գրած ժամանակը, իւր նամակաց մէջ անոնց կը գրէ, թէ ինչպէս պարտին իրենց աշակերտներուն այրենարան սորվեցնել. « ե՞րբ և ի՞նչ եղանակաւ » սորվեցնել : Պօղոսի աշակերտները ի յարկէ, « Քրիստոսի վրայ առջի սորվելիքները » սորված և աշակերտուած էին. ուստի զանոնք կատարեալ Քրիստոնեայ և Քրիստոսի պաշտօնեայ ճանչնալով, անոնց հետ « իմաստութիւն կը խօսի » ինչպէս կ'ըսէ Ա. կորնթ. Բ. 6 համարին մէջ. նաեւ Տիմոթէոսի Բ. թուղթին Գ. բորգ Գլ. 15 համարին մէջ կ'ըսէ, « Մանկութենէդ ի վեր Սուրբ գիրքերը գիտես որոնք կրնան իմաստուն ընել քեզ փրկուելու Քրիստոս Յիսուսի վրայ եղած հաւատքովը ». ևն : կրկին և կրկին յորդորելով զինքը կ'ըսէ « դուն հաստատուն կեցիր ան

բաներուն մէջը որ «բէտեր և հաւորացիք, ինչու որ գիտես թէ որմէ սորված ես» . բայց երբ Յողոքական ուսուցիչը կ'ըսէ նոյն Ց և Յ երեսներուն վրայ, թէ Պօղոս առաքեալ «այնպէս մը կը խօսի մկրտութեան վրայ՝ որ իբր թէ այն մի քանի անձինքն ալ մկրտելուն զղջացեր է» , նաեւ, «մկրտութեան վրայ բնաւ բան մը և ոչ իսկ մէկ բառ մը անգամ չխօսիր» . կը պարտաւորէ մեր այս պատասխանին մէջ ընդօրինակել Պօղոս առաքեալին մկրտութեան վրայ խօսածները բառ առ բառ որ ասոնք են .

Նախ և առաջ, երբ հռոմայեցի հաղարապետին պաշտպանութեանը տակ, զինքը կորսնցնելու ջանացող Հրէից մեծ բաղմութեան առջեւ իր դարձը կը պատմէ . կ'ըսէ թէ Աստուծմէ իրեն խրկուած Անանիան ըսաւ իրեն . « Հիմա ալ ի՞նչ կուշանաս , ելիր մկրտուէ ու մեղքերդ լուս' Անոր անունը կանչելով » Գործ. ԻԲ. 16 :

Երկրորդ . Հաւատացելոց Մկրտութիւնը Քրիստոսի թաղման և յարութեան նմանութիւնն է կ'ըսէ , որով Քրիստոնեան մեղքին մէջ մեռնելով մկրտութեամբ կը թաղուի և յարութիւն կ'առնէ , Տէր Յիսուս Քրիստոսի թաղման և յարութեան նմանութեամբը . անկէ վերջը «կենաց նորոգութեան մէջ պտտելու» կարգայ Հռոմ. Զ. 1-14 :

Երրորդ . Պօղոս առաքեալ վերոյիշեալ խորհուրդը կը գրէ նաեւ համառօտիւ կողոսացի Քրիստոնեաներուն, մկրտութիւնը Քրիստոսի «անձնազարծ թմբատութիւնը» կոչելով . որով հաւատացեալը «կը թաղուի և յարութիւն կ'առ-

նէ» . « Աստուծոյ զօրութեանը հաւատալով » և « մեղաց մարմինը մերկանալով » . Կող . Բ . 11 . 12 :

Չորրորդ . Խորայեղացւոց Եգիպտոսէն ելած օրերնին, երբ կարմիր ծովուն ջուրերը երկու կողմէն բարձրացած , և իրենց ետեւէն և վրայէն ամպը ծածկած փարաւոնին իշխանութենէն ելլալով, Մովսէսի առաջնորդութեանը հպատակեցան . այն ահաւոր տեսարանը Պօղոս առաքեալ մկրտութեան աւազանին նմանցընելով կ'ըսէ , « Մեր հայրերը ամէնքն ալ ամպին տակն էին . և ամէնքն ալ ծովէն անցան, և ամէնքն ալ Մովսէսով մկրտուեցան ամպին ու ծովին մէջը » . որ յայտնապէս նոյն խորհուրդը կը պարունակէ որ տեսանք Հռովմայեցւոց և Կողոսացւոց նամակներուն մէջ . այսինքն, թէ փարաւոնին գերութեանը տակէն ելլալու համար մեռան և թաղուեցան ծովուն և ամպին մէջ , և յարութիւն առին Մովսէսի առաջնորդութեամբը ազատ և « նոր կեանք » մը վարելու . տես . Ա . Կորնթ . Ժ . 1 . 2 համարները :

Հինգերորդ . Պօղոս առաքեալ Քրիստոնէական մկրտութիւնը, Աստուծոյ որդիներուն հետ « մէկ մարմին ըլլալու » համար է կ'ըսէ . վերոյիշեալ նամակին ժԲ . երրորդ գլխուն 13 համարին մէջ . և թէ այն « մարմինը Քրիստոսինն » է , ինքը գլուխ ըլլալով , և իր մարմինին բոլոր անդամները « յօդուածներով ու խաղերով հաղորդուած ու մէկտեղ կցուած Աստուծոյ աճումովը կ'աճի » տես Կող . Բ . 17-20 :

Վեցերորդ . Գաղատացւոց Գ . գլ . 27 հա-

մարին մէջ նոյն առաքեալը հաւատացեալներուն մկրտութիւնը ինչ նպատակ ունենալը կը բացատրէ ըսելով, « Քանզի դուք ամէնքդ որ Քրիստոսով մկրտուեցաք, Քրիստոսը վրանիդ հագած էք » :

Եօթներորդ. Պօղոս առաքեալ Եփեսացի Քրիստոնեաներուն « մէկ մարմին ու մէկ Հոգի » ըլլալու Սրբազան կոչումը յիշեցնելով, Քրիստոնէական մկրտութիւնը կը դասէ անհերքելի ճշմարտութեանց կարգը, ըսելով. « Տէրը մէկ է, Հաւատքը մէկ. մկրտութիւնը մէկ » . Եփես. գլ. Գ. 5 :

Ութներորդ. Մկրտութեան վրայ Պօղոս առաքեալին սորվեցուցած կարեւոր դասերուն մին ալ աս է, որ Քրիստոնէութեան մէջ մտնելու զողոններուն « առաջին սորվելիքներուն » մին է, և հաւասար կարեւորութիւն ունի « Մեռած գործքերէն ապաշխարելու, ու դէպ ի Աստուած հաւատք ունենալու » հետ. տես Եբր. Զ 1-2 : Թող ընթերցողը վերոյիշեալ վկայութիւնները քննէ, և պիտի տեսնէ թէ ինչ արժէք ունի Բողոքական հեղինակին խօսքերը, որ ինչպէս յիշեցինք, կ'ըսէ յանդգնաբար թէ Պօղոս առաքեալ « Մեր-տոնէան վրայ բն- բն ինչ և ոչ ինչ գէ- ցե- ինչ յիշ- յիշ » . « Ան որ ականջ ունի ըսելու, թող ըսէ » աս հեղինակին « Յայտնած ճշմարտութիւնները » :

ՎԵՑԵՐՐՈՐԴ ԹԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ

Մանուկները Քրիստոսի պատուիրանաց համաձայն մկրտուելէն առաջ, « աշակերտուելու » անկարող վիճակնուն մէջ, զանոնք մկրտելը երբէք օգուտ մը չի կրնար ունենալ, այլ Տէրօջր օրէնքը փոխելէ. ըսած և քարոզած եմք մենք, և նոյնը կը շարունակենք. այս մեր խօսքերուն գէմ Բողոքական հեղինակը իւր գրքին 41 և 42 երրորդ երեսներուն վրայ. մանուկները « Անասնոց առջինեկներուն » և հին տնտեսութեան մէջ Տիրօջր նուիրուած անկենդան բաներուն կարգը դասելով կ'ըսէ. « Անասնոց առջինեկները բան մը կը զգայի՞ն, որ կը նուիրուէին Տէրօջր : Պատոց երախայրիք, զինեալ կենդանիք. ալիւր. նաչիհ. աղ. իւղ. ոսկի, արծաթ և այլ անշունչ նիւթք, որ կը նուիրուէին Տէրօջր ու հիմա ալ կը նուիրուին. միթէ բնաւ կը զգայի՞ն և կը զգան՞ բան մը : Ո՛չ երբէք : Այդ նուէրները նուիրողին օգտին և շինութեանը համար էին և են և ո՛չ նուիրելոյն » :

Ընթերցող մի զարմանար կամ մեղադրեր զինքը, վասն զի մտոցած է իւր հեղինակութեան 9 և 10 երեսներուն վրայ ըսած խօսքերը թէ, « Մեք եւս կը համարինք զայն սուրբ խորհուրդ մը » և թէ « մկրտութիւնը պէտք է իւր արժանաւոր տեղը գրաւէ Քրիստոնէական եկեղեցւոյ վարդապետութեանց և արարողութեանց կարգին մէջ. ոչ առաւել բարձր և ոչ առաւել ցած, եթէ ո՛չ փրկութեան մեծ գործին կարգադրու-

Թիւնը վեր ի վայր կը յուզուի, տակն ի վերայ կ'ըլլայ, և այսպէս հաւասարակչութիւնը կորսուելով այս միջոց շնորհացն կ'ըլլայ փաստակար և կորուսիչ հոգւոց» : «Ան որ ականջ ունի լսելու թող լսէ» Բողոքական հեղինակին «Յայտնած ճշմարտութիւնը» :

ԵՕԹՆԵՐՐՈՐԴ ԵԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ

Պատուելի հեղինակին քարոզած կրօնքին «սահմանափակ վիճակի» մէջ չ'ըլլալուն մեծ ապացոյց է իւր անսահման¹ գիտութիւնը, որ յայտնած է օտարազգի «գիտնական գրուածքներու», և «հմտալից ծանօթութիւններու» թարգմանութեամբը. թէ և աս երկու հեղինակներուն անունները տուած չէ, բայց յիշած է *Wall's hist. of Inf. Baptism* մեծ աշխատութեան վրայ իւր գիտութիւնը, առանց զանց առնելու Յուստիանոս . Կիպրիանոս . Բարսեղ . Ամբրոսիոս . Օգոստինոս . Ոսկերբերան . Երանոս . Տերտուղիանոս . Որոգինէս . Օբզադոս . Գրիգոր Հերոնիմոս . Պեղագիոս . Հուխսթըն . Միլնէր . Քէրսըն . Բօպլինսըն : Եւ Աստուածաբանութիւնք Փիսքայ . Դորայ . Զանդէոսի . Ուիլլիֆի . Կալվինի : Ո՛չ ալ Պապականք . Յունադաւանք . Անգղիականք . Մեթոտիստք . Երիցականք . Ժողովականք մոռցուած են, որոնց հետ Հազարամեանք . Արիոսեանք . Եւտիրականք . Նեստորականք . Տիեզերականք . Միադաւանք ևն . յիշուած են : Ի՞նչ

կը սլակսի այսպիսի գիտուն անձի մը . թող ըլլայ որ Տարսօնցի բանտարկեալ Պօղոսին գրածներուն վրայ ըսածը բողոքովին ուղիղ չըլլայ : Միթէ այս գիտնական վերարկուն բաւական չէ՞ զինքը արդարացընելու . որ կ'ըսէ թէ մկրտութիւնը «էական չէ՞» փրկութեան, իր աշխատութեանը 89 երրորդ երեսին վրայ . թէ և 10 երրորդ երեսին վրայ « միջոց շնորհաց » կոչած լինելն ալ մտացած է . աս ի՞նչ տեսակ «միջոց շնորհաց» է, որ փրկութեան էական չէ՞ . կամ թէ ինչ տեսակ «շնորհք» է մկրտութեամբ ընդունածը, որ էական չէ փրկութեան . այսինքն ըլլայ ալ կ'ըլլայ չըլլայ ալ : Աս մասին «Յայտարար ճշմարտութեան» հեղինակին Յայտնութիւնը այնքան խորին է որ կը խոստովանիմք թէ մեր « սահմանափակ » իմացականութիւնը կարող չէ ըմբռնել : « Ան որ ականջ ունի լսելու թող լսէ » Բողոքական ուսուցիչ հեղինակին « Յայտնած » խմատութիւնը :

Միրելի ընթերցող, եթէ դեռ չի ճանչցար վերոյիշեալ գիտուն հեղինակին ով ըլլալը, կը վախնամ թէ երբէք սլիտի չի կարողանաս ճանչնալու . թէ և բողոքովին վերցնեմք իւր գիմակը ուստի վերջնական ջանք մը ընելով մեր այս պատասխանը կը վերջացնեմք :

ՈՒԹԵՐՐՈՐԻ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ

Կանանց հաղորդութիւն առնելուն վրայ Բողոքական հեղինակը կարծելով թէ Ս. գրոց մէջ «Հրահանգ պատուէր կամ օրինակ» չի կայ . կըսէ մեզի . «Կը հարցընենք և կը խնդրենք որ պատասխանես մեզի թէ ո՞ւսկից կառնուք կանանց ալ հաղորդութիւն տալը » . Յ. ճ. երես 59 . կըսենք իրեն որ կարգայ Գաղատացւոց նամակին Գ. գլ. 28 համարը , որուն մէջ Պօղոս առաքեալ կը սորվեցնէ թէ Քրիստոնէութեան մէջ «ո՛չ Հրէայ կայ , ո՛չ ալ Յոյն . ո՛չ ծառայ կայ , ո՛չ ալ ազատ . ո՛չ արու կայ , ո՛չ ալ էգ . ինչու որ դուք ամէնքդ ալ մէկ էք Քրիստոս Յիսուսով » . բայց եթէ աս խօսքերը իրեն անծանօթ Պօղոսինն ըլլալուն համար գոհ չըլլար , թող կարգայ Գործ. Ը. 12 համարը , որուն մէջ առանց խտրութեան Փիլիպպոսին քարոզութեանը հաւատացողները «կը մկրտուէին թէ էրիկ մարդիկ և թէ կնիկ մարդիկ » : վերոյիշեալ հարցման այսքան պատասխանելիս բաւական կը համարինք , առանց «հաւաքումն վկայութեանց մը շինելու մեր այս կարճ պատասխանը , և մենք ալ երկու հարցում ունինք ընելու իրեն , թէ և չեմք կարող հաւատալու թէ պատասխան ունի տալու :

Առաջինն այս է , թէ մեր ո՞ր գրուածքին կամ քարոզութեանը կամ արարողութեանը մէջ կարգաց , լսեց , կամ տեսաւ , թէ մենք մկրտութեան արարողութիւնը կատարած ժամանակնիս , «երկու անգամ ջրոյ մէջ կը թաղենք հաւա-

տայեայր . ինչպէս որ խարդախութեամբ ցուցուցած է իւր գրքին 59 և 60 երեսներուն վրայ և կրկնած է նոյնը , որ ընթերցողը իր ըսածը սխալ չի հասկնայ :

Մեր երկրորդ հարցումը այս է , թէ ո՞ր լեզուի կանոնով , կամ ո՞ր իմաստունին տրամաբանութեամբը կարողացած է , զմեզ ամբաստանել իւր գրքին 80 և 81 երեսներուն վրայ այնպէս ցուցնելով , իրր թէ մենք կրնդ ունինք և կը քարոզենք թէ , « Քրիստոս զՀոգին Սուրբ ընդունած չէր նախ քան զմկրտութիւն » : Դուն ինքզինքդ « ուշիմ դիտող և քննաբան » կը կոչես ո՞վ Յայտարար ճշմարտութեան . ինչպէս չի տեսար կամ չի դիտեցիր մեր Չայն տետրակին մէջ սա խօսքերնիս թէ , « Աշխարհիս մէջ չի կայ ժողովուրդ մը որ Քրիստոսի Աշակերտներէն աւելի հաստատ կերպով հաւատայ Տէր Յիսուս Քրիստոսի Աստուածութեանը , և անոնցմէ աւելի փառաւորէ մարդոց փրկիչը . երես 1. » :

Մենք կը հաւատանք և աշխարհի առջև համարձակ կը դաւանինք , թէ « Սկիզբէն էր Բանը , ու Բանը Աստուծոյ քովն էր . և Բանը Աստուած էր . Անիկայ սկիզբէն Աստուծոյ քովն էր . ամէն բան անով եղաւ և առանց անոր բան մը չեղաւ ինչ որ եղաւ . կեանքը Անով էր ու կեանքը մարդոց լոյսն էր . և լոյսը խաւարի մէջ կը լուսաւորէր . ու խաւարը Անիկայ չհասկցաւ . . . և Բանը մարմին եղաւ , ու մեր մէջը բնակեցաւ . (և Անոր փառքը տեսանք Հօրմէն Միածնի փառքի պէս) շնորհքով ու ճշմարտութեամբ լեցուն » .

Յովհ. Ա. 1-5 և 14 : Բայց դուն մեր դաւանութիւնը « Հերեաիկոսութիւն » կը կոչես . ատոր ալ չենք զարմանար քանի որ օտար փետուրներով զարդարուած ես , և փոխ առած թելերով կը թռչիս քու իմաստութեանդ ապաւինած . ինչու որ « խաչին քարոզութիւնը » քեզի համար « յիմարութիւն է » : Դու դեռ հեռու ես հասկնալէն թէ « Աստուած յիմարեցուց աս աշխարհիս իմաստութիւնը » . քանզի « որովհետև Աստուծոյ իմաստութեամբը աշխարհ չճանչցաւ զԱստուած իմաստութիւնովը . Աստուած հաճեցաւ քարոզութեան յիմարութիւնովը հաւատացեալները ապրեցնելու . ու թէ և Հրեաները նշան կ'ուզեն և Յոյները իմաստութիւն կը փնտռեն . իսկ մենք կը քարոզենք խաչեալ Քրիստոսը Հրեաներուն գայթակղութիւն ու Յոյներուն յիմարութիւն , բայց անոնց որ կանչուած են , թէ Հրեաներուն և թէ Յոյներուն Քրիստոսը Աստուծոյ զօրութիւնը և Աստուծոյ իմաստութիւնը . ինչու որ Աստուծոյ յիմարը մարդիկներէն աւելի իմաստուն է . և Աստուծոյ տկարը մարդիկներէն աւելի զօրաւոր է » . Ա. կորնթ. Ա. 20-25 :

Սիրելի ընթերցող որ կը հաւատաս թէ յաւիտենական անմահ հոգի մը ունիս որ փրկութեան կարօտ է . և թէ այդ քու կարօտութիւնըդ տեսնելով , Ամենաբարի Աստուածը իր միածին որդւոյն մահուամբը , քեզի փրկութեան ճամբայ մը բացած է իր անհուն սէրը յայտնելով . կ'աղաչեմ՝ քեզի որ չի խաբուիս « Քրիստոսի առաքեալներուն կերպարանքը վրանին առնող

խարեբայ բանուորներէ» . «լուսաւոր հրեշտակի
կերպարանք առնող սատանայէն» կամ «Անոր
արդարութեան պաշտօնեաներու նման կերպա-
րանք առնող պաշտօնեաներէն» . Բ. Կորնթ. ԺԱ.
13-15 . այլ քանի որ այս վաղանցիկ կեանքը քու
ձեռքդ է , և կը փափաքիս «Այսօր քու Աստու-
ծոյդ ձայնը լսել , ինքզինքդ ապահովութեան
մէջ կարծելով , քե՛նէ խմաստուն և բարեպաշտ
համարուած մարդոց առաջնորդութեան հետե-
ւելով «քու սիրտդ մի խստացներ» . այլ լսէ և
հնազանդէ քեզի համար իր անգին արիւնք թա-
փող փրկչիդ ձայնին որ կ'ըսէ , «Արթնցիր դուն
որ կը քնանաս և կանգնէ մեռելներէն ու Քրիս-
տոս քեզի ըյս պիտի տայ» . Եփես. Ե. 14 : Ո՛չ
թէ մարդոցմէ խմաստուն կոչուածներուն մեկ-
նութեանը կամ սորվեցուցածին պէս , այլ Աս-
տուծոյ ընտրած և խրկած «յիմարներուն , ար-
կարներուն , ցածազգիներուն , անարգներուն և
ոչինչներուն» քարոզած Աւետարանին սորվեցու-
ցածին պէս , Ա. Կորնթ. Ա. 26-28 . որոնք «Աս-
տուծոյ խօսքը լման քարոզեցին» , Կող. Ա. 25 .
որոնց գրութիւնները «կրնան խմաստուն ընել
քեզ փրկուելու Քրիստոս Յիսուսի վրայ եղած
հաւատքովը» : Բ. Տիմ. 7. 15 : Եթէ ջանաս սոր-
վիլ և կատարել «թէ ի՛նչ է Տէրոջը կամքը» .
Եփես. Ե. 17 :

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Քողորականութիւնը Տէր Յիսուս Քրիստոսի առաքեալներուն քարոզած պարզ Քրիստոնէութիւնը չէ .

Մեր աշխատութեան այս երկրորդ Մասը, ահով և երկիւղիւ ի ըյս կ'ընծայեմք . քառորդ դարու չափ Քողորականութեան մէջ անդին տարիներու փորձառութեամբ գիտնալով, թէ կան շատ անկեղծութեամբ Տէր Յիսուս Քրիստոսը սիրողներ, որոնք բոլորովին մեր խօսքերուն հակառակը ընդունած են . հաւատալով թէ Քողորականութիւնը Առաքեալներուն քարոզած պարզ և ճշմարիտ Քրիստոնէութիւնն է . թէ և ասոնցմէ շատերը կը խոստովանին թէ, կէս դարէն աւելի ժամանակի մէջ, խիստ մեծ ծախքերով յառաջ բերուած արդիւնքը, իրենց այդ հաւատքին ճշմարտութեանը ապացոյց ըլլալէն շատ հեռու է . սակայն պատճառը ո՛չ թէ Քողորականութեան, այլ անհաւատարիմ պաշտօնէից վրայ ձգելով, ի զուր կը ջանան հիմնական չարիքը վերցընել ժողովներով, բողոքներով, նամակներով, և ամէն հնարաւոր միջոցներով . մի և նոյն ժամանակը զգուշանալով և զգուշացնելով ժողովուրդը այնպիսիներէն, որոնք այս մասին իրենց դաղափարակից չեն . անոնց խօսքերը և հրատարակութիւնները գայթակղեցուցիչ վարդապետութիւններ համարելով . առանց Քրիստոնէավայել ազատամտութեամբ «Ամէն բան

փորձելու » Քրիստոսի Աւետարանին լուսովը , որ մարդիկ իրենք տեսնեն , թէ որն է «բարին» և զանիկայ «ամուր բռնեն» :

Մենք հաւատալով թէ «խաչին գայթակղութիւնը» դադարած չէ Աստուծոյ պատգամներուն դէմ իրենց ականջները դոցող կորսուածներուն մէջ . ինչպէս նաև «Քրիստոսի Աւետարանը Աստուծոյ զօրութիւնը» ըլլալէն պակասած չէ «բոլոր հաւատացեալներուն փրկութեան համար» . այս հրատարակութեամբ կը հրաւիրենք բոլոր անկեղծութեամբ մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսը սիրողները . որ առանց աշառութեան կամ նախապաշարման մեր դիրքը պաշտպանելու համար , բոլոր մեր փաստերը կարգան , քննեն , և բազդատեն , Աւետարանին պարզ ճշմարտութեանց հետ . և յետոյ եթէ մեր խօսքերը Սուրբ գրոց վկայութիւններով հաստատուած չի գրտնեն , թող մեզ և մեր դրութիւնները և քարոզութիւնները հրապարակաւ դատապարտեն : Բայց եթէ գտնեն թէ Աստուծոյ խօսքին վկայութիւններովը ապացուցած ենք մեր վերոյիշեալ խօսքերը , ինչպէս մենք կը հաւատանք . թող ան ատենը առանց ճշմարտութեան խօսքին դէմ իրենց սրտերը խստացնելու , ընդունին մեր չնչին ծառայութիւնը , իրենց անմահ հոգիներուն փրկութեանը և Աստուծոյ փառքին համար , որուն կը ծառայեմք . ջանալով Աստուծոյ և մարդոց առջեւ մարուր խղճմտանքով մեր առ Աստուած և առ մարդիկ ունեցած սրբազան պարտաւորութիւնները հաւատարմաբար կատարելու :

Աստուծոյ խօսքը երբ ձեռքերնիս կ'առնենք
և կը կարդանք, հոն պարզ կը տեսնենք որ Քրիստոսի
եկեղեցին միութիւն մի է, մէկ հօտ, մէկ մարմին,
մէկ հոգեւոր տաճար. որ մէկ միտք
և մէկ սիրտ ունենալով իբրև Քրիստոսի մարմին-
ներ. իւր գլուխովը, այսինքն Քրիստոսով «կ'աճի».
«կատարեալ մարդ ըլլալու, Քրիստոսի լման հա-
սակին չափը ունենալու» . Եփես. Դ. 13: Սակայն
երբ աչքերնիս կը դարձնենք Քրիստոնեայ աշ-
խարհին վրայ, սրբան տարբեր կը տեսնենք այս
պատկերը . Պապականք, Յոյնք, Լուսաւորչականք
և Բողոքականք, ամէնքն ալ Քրիստոնեայ կը կոչ-
ուին . բայց որքան անհնար է և անտեղի, ըսել
թէ ամէնքն ալ կը կազմեն այն սուրբ միութիւ-
նը, որուն վրայով Աստուծոյ յայտնութիւնը մեզի
կը խօսի: Հոս մեր նպատակը այս մեծ բաժա-
նումներուն վրայ խօսիլ չըլլալով, տեսնենք թէ
արդեօք Բողոքականութիւնը ունի՞, և կը վայելէ
ան սրբազան միութիւնը, որուն վրայով ինչպէս
ըսինք, ճշմարտութեան խօսքը մեզի կը պատմէ:
Երբէք չի կրնար ուրացուիլ թէ Բողոքականու-
թիւնը ունի իր մէջը մեծ բաժանումներ, ո-
րոնք Եպիսկոպոսական, Երիցական, Ժողովա-
կան, Կաթոլիկական, Լուտերական, Մեթոդիսթ,
Մկրտիչեան, Պէքսթէրական, Երաստոսական,
Հօբբինսական, Հըչինսօնական, Անկախական,
ևն. ևն. անուններով կը ճանչցուին, և վարդա-
պետութիւններով և արարողութիւններով մէկ-
ըզմէկէ կը տարբերին: Ոմանք կը ջանան ցուցնել
թէ Բողոքականութեան մէջ գտնուած այս բա-

Ժանումները, լոկ արտաքին ձեւերու մէջ ըլլալով «էական» բաներու մէջ ամէնքն ալ մէկ են. և կը կազմեն Քրիստոսի եկեղեցին. որովհետեւ ամէնքն ալ կ'ընդունին թէ փրկութիւնը Յիսուս Քրիստոսով է: Եթէ լոկ այս դաւանութիւնը բաւական է ու ե իցէ ժողովուրդի մը Քրիստոսի եկեղեցին կոչուելու. ուրեմն պարտաւորած եմք նոյն փաստով ռամիկ ժողովրդոց մէջ «տասներկու խաչապաշտ» կոչուածները ընդունիլ թէ Քրիստոսի եկեղեցիներն են. վասն զի անոնց ամենուն ալ հաւատքը նոյն է, թէ փրկութիւնը Քրիստոս Յիսուսով է:

Հետեւեալ բաղդատութիւնը, որ խիստ համառօտ կերպով հոս դրինք, բաւական կը համարինք ցուցնելու, թէ որքան արտառոց բան մըն է ըսել թէ, բոլոր Բողոքական եկեղեցիները «էականապէս» Քրիստոսի եկեղեցին կը կազմեն: Այս կարեւոր խնդիրը, երբ Աստուծոյ Խօսքին լոյսովը միայն կը քննեմք, ճշմարտութիւնը այնքան պարզ կը տեսնեմք որ չեմք կարող սխալելու:

Պօղոս Առաքեալին կորնթացւոց եկեղեցւոյն գրած առաջին նամակին առաջին գլխուն մէջ գրուածքէն պարզ կը տեսնենք, թէ այն եկեղեցւոյն մէջ բաժանումներ ծագած էին, և ոմանք սկսած էին ըսել, թէ «ես Պօղոսեան եմ ու մէկալը թէ ես Ապողոսեան եմ և ուրիշը թէ ես կեփասեան ու միւսը թէ ես Քրիստոսեան եմ»: Իրենց տարբերութիւնը մէկզմէկէ, յայտնի է որ «էական» բաներու տարբերութիւն մը չէր և չէր կրնար ըլլալ. որովհետեւ Պօղոս, Ապողոս, և կե-

փասս, սովէնքն ալ մի և նոյն Տէրօջը ծառաները
 ըլլալով, ի յարկէ մի և նոյն վարդապետութիւնը
 քարոզած էին այդ եկեղեցւոյն, և ո՛չ թէ մէկըզ-
 մէկէ տարբեր. սակայն առաքեալը այդ բաժա-
 նումներուն և անուններուն դէմ խօսելով կ'ը-
 սէ, «Միթէ Գրիստոս բաժնուած է, միթէ Պօ-
 ղո՞ս խաչը ելաւ ձեզի համար, կամ թէ Պօղոսի
 անունովը մկրտուեցաք» . և երբորդ գլխուն մէջ
 դարձեալ նոյնը յիշելով, իրենց տկարութեանը
 պատճառ կը համարի այդ բաժանումները, և կը
 յաւելու. «Երբոր մէկը կ'ըսէ թէ ես Պօղոսեան
 եմ, և մէկալը թէ ես Ապողոսեան, չէ՞ որ մարմ-
 նաւոր էք» :

Թող ընթերցողը լաւ խորհի թէ, եթէ կո-
 ընթոսի եկեղեցւոյն մէջի բաժանումներուն հա-
 մար, որոնք ներշնչեալ առաքելոց անուններովը
 կոչուիլ սկսան և ո՛չ թէ ուրիշ անուամբ, Պօղոս
 առաքեալ զանոնք «մարմնաւոր» կը կոչէ, արդ-
 եօք ի՞նչ պիտի կոչէր նոյն առաքեալը Բողոքա-
 կան եկեղեցիներուն, որոնք ո՛չ թէ առաքելոց
 անուններովը, այլ մարդոց անուններովը կը կոչ-
 ուին. ուստի քանի որ առաքեալին խօսքերովը
 բաց ի Գրիստոսի անունէն, ո՛ր և իցէ անուամբ
 կոչուող եկեղեցի մը «մարմնաւոր» է. և «հաս-
 տատուն կերակուր ուտելու կարող չէ» . կրնա՞յ
 ըլլալ որ վերոյիշեալ անուններովը ճանչցուած
 եկեղեցիները հոգեւոր եղած ըլլան : Բայց Տաճ-
 կաստանի Բողոքական Հայր կ'ըսէ մեզի թէ, մենք
 այդ անունները չընդունեցինք մեր Բողոքակա-
 նութիւնը ընդունած ժամանակնիս, այլ ընտրե-

ցինք կոչուիլ, « Հայ Աւետարանական եկեղեցի » .
չատ լաւ և իրաւացի խօսք մըն է այդ, որ Ամերի-
գացի Միսիօնարաց քարոզութիւնները Հայոց
մէջ բարդատմամբ շատ դիւրին մուտ գտնելուն
պատճառը, ո՛չ թէ այս կամ այն անուամբ կոչ-
ուած եկեղեցւոյն հրաւիրելով էր. կամ թէ, ինչ-
պէս ռամիկ ժողովրդոց մէջ տարածայնուած էր,
չահու պատճառաւ և Միսիօնարաց շնորհած
գրամական օգնութեանց համար էր, այլ Ա-
ւետարանին պարզ ճշմարտութեանցը հրաւի-
րելով էր. որուն լոյսովը լուսաւորուած, կրօնա-
սէր և աստուածավախ Հայոց որդիքը, ուրախու-
թեամբ յանձն առնելով ամէն հալածանք և նե-
ղութիւնք, Բողոքականութիւնը ընդունեցին .
անկեղծութեամբ հաւատալով, թէ Աւետարա-
նին անսխալ վարդապետութեանցը կը հետեւին .
ինչպէս նաև բաւական տարիներ նոյն գովելի
նախանձովը վառուած, թէ Միսիօնարք և թէ աշ-
խարհաբառ Աւետարանը իրենց դասագիրքը
նող անկեղծ Հայերը . Քրիստոս Յիսուսի Աւե-
տարանին գիտութեանը մէջ հսկայաբայլ յառաջ
կերթային, Հայ Ազգին դարեւոր կուրութիւնը և
խաւարը Աստուծոյ խօսքովը տակաւ առ տակաւ
վարատելով . բայց ավաստ որ այդ ընթացքը
բաւական երկար չի տեւեց Հայ Ազգին սիրտը
չահելու, և Քրիստոս Յիսուսի Աւետարանին ճշ-
մարտութեանցը հետեւող ժողովուրդը, անխախ-
տելի կերպով Աստուծոյ գիտութեանը մէջ հաս-
տատելու . ինչու որ իրենց տարբեր յարանուա-
նութեանցը նախանձաւոր Միսիօնարներ յաջոր-

դերով, անձնուրաց և Աւետարանին պարզ ճշմարտութեանցը շատագով Միսիօնարաց . և շահասէր անձինք, անշահասէր և Տէրօջր փառքք փնտռող հաւատացելոց տեղը անցնելով, դեռահաս ժողովուրդը շուտով առաջնորդուեցաւ հոգեւոր ընթացքէն խոտորելու, և մարմնաւոր կերպարանք մը հագնելու . և Աստուծոյ բարի նախախնամութեամբը սկսած փրկութեան գործը տակնուվրայ ընելու . ինչպէս որ ներկայիս յայտնի է բոլոր Տաճկաստանի մէջ գանուող Բողոքական ժողովրդոց մէջ . որոնք հովիւ շունեցող ոչխարներու նման, աստանդական և թափառական վիճակի մը մէջ մուրած կը շրջին : Ոմանք Միսիօնարաց բռնութեան տակ կը ճնշուին, առանց երբէք ձայն մը հանելու կարող ըլլալու . ոմանք երիցական եկեղեցիներուն դրութեանը համոզելու կը ջանան իրենց ընկերները . ուրիշները Եպիսկոպոսականութեան կը հրաւիրեն անտրունջ մնացած ժողովուրդը : Ոմանք ժողովական եկեղեցւոյն դրութեանը հաւնած են . և կան ոմանք ալ որ յուսակտուր եղած կողքան իրենց Բողոքական ըլլալնուն վրայ :

Ճշմարտասէր և Ազգասէր Բողոքականաց շատերը, երկար տարիներէ հետէ տեսան այս ոլորմելի վիճակին ինչ աղետալի վախճան ունենալը, և մեծ անձնուրացութեամբ ամէն ճիգ ի գործ դրին և դեռ կը շարունակեն ինչպէս յիշեցինք, դարման մը գանելու . բայց ափսո՛ս որ մինչեւ հիմայ բոլոր իրենց ջանքերը փոխանակ օգուտ մը յառաջ բերելու, մեծամեծ չարեաց միջոց-

ներ եղան, որով վհատած, իրենց կենացը անգին ժամանակը Յողորականութիւն քարոզելով ակելորած անձինք, սկսան ըսել թէ՛ «Յողորականութիւնը անսպիտան բան մը եղած է աս երկրին մէջ», և Յողորականութեան մէջ ծնած և մեծցած երիտասարդը, «Յողորական եմ ըսելու կ'ամբշնամ» կ'ըսէ խորին տրամութեամբ: Չէ՞ որ այս աղէտալի վիճակը, անթխտելի կերպով կը հաստատէ, ճշմարիտ անձնուրացութեամբ Հայ ազգին երախտագիտութեանը և դովետին արժանացող ծերունի Միսիօնարի մը խօսքերը թէ, «Մեր քառսուն տարուան աշխատութիւնը կորսնցնելու վտանգին մէջն ենք»: ուստի կը հարցնեմք ի՞նչ է պատճառը: Գրեթէ բոլոր Հայ Յողորականք առանց վարանման, միաձայն կը պատասխանեն, թէ պատճառը Միսիօնարաց տիրապետական ընթացքն է. այս պատասխանը թէ ուղիղ ըլլայ և թէ սխալ, խնդրոյն կարելորութիւնը կ'ստիպէ մեզ որ հոս կանկ չ'առնենք. այլ զգուշութեամբ, և պաղ արիւնութեամբ, մեր քննութիւնը աւելի յառաջ մղելով և այս մեծ շարիքին նախնական քայլերէն սկսելով, նախ և յառաջ տեսնենք, թէ Յողորականութիւնը Տէր Յիսուս Քրիստոսի առաքեալներուն քարոզած Քրիստոնէութիւնն է, կամ թէ Աստուածպաշտութեան կերպարանքով, մարդկային իմաստութեան և Աստուածային Յայտնութեան խառնուրդ մըն է: Երբ այս ամենակարելորէն ար ճշգիւ որոշելու կարող ըլլանք, յետոյ դիւրին է մեզ երկրորդական և երրորդական քայ-

լերը, նոյն լուսովը ստուգել. ուստի հիմա բաղ-
դատենք Բողոքականութիւնը առաքելոց վարդա-
պետութեանց հետ համառօտ և պարզ կերպով,
որ ընթերցողք գիւրաւ հասկնան երկուքին մէջ
գտնուած մեծ տարբերութիւնները: Այս բաղ-
դատութեան մէջ, եթէ միայն մէկ գլխաւոր
տարբերութիւն մը լինելը ցուցնեմք, բաւական
կը համարիմք մեր խօսքին հաստատութեանը,
թէ Բողոքականութիւնը Առաքելոց քարոզած
պարզ Քրիստոնէութիւնը չէ. թէ և մենք վստահ
ենք որ շատ մեծ տարբերութիւններ կան Բողո-
քականութեան, և Առաքելական Քրիստոնէու-
թեան մէջ, ինչպէս որ պիտի տեսնենք:

Առաջին

Բողոքականութիւնը կը սորվեցնէ, թէ ա-
ղօթք ընելը մեղաւորին առաջին քայլն է փրկ-
կութեան. ինչպէս որ «Առաջին քայլ» անունով
առանց թուականի և առանց հեղինակի անուան
հրատարակուած 8 երես տետրակին մէջ, կ'ըսէ
«Ճիշտ այսօր Տէր Յիսուս Քրիստոսին գնա ա-
ռաջին գտած գաղտուկ տեղդ, ու աղաչէ անոր
որ քու Հոգիդ փրկէ»: Նոյնը շատ անգամ նաև
յիշուած է «Ճառ հոգւոյն սրբոյ գործին վրա-
յով» կոչուած գրքին մէջ, և շատ ուրիշ գրեանց
և քարոզութեանց մէջ. և բոլոր Բողոքականաց
վարդապետութեանց մէջ:

Առաքելական Քրիստոնէութիւնը կը սորվեցը-
նէ, թէ՛ Առաջին քայլը Աւետարանին հաւատալն
է, և բնաւ երբէք փրկութիւն վնասողի մը չը-

սին անոնք թէ աղօթք ըրէ, այլ «հաւատայ Տէր
Յիսուս Քրիստոսի և պիտի փրկուիս» . ըսին :

Երկրորդ

Բողոքականութիւնը կը սորվեցնէ թէ առանց Սուրբ Հոգին ընդունելու, մէկ մը կարող չէ հաւատալու Աւետարանին, որն որ «անդադար աղօթք ընելով» կ'ընդունուի . տես ճառ Հոգւոյն սրբոյ գործին վրայով, երես 103 և 104 և ուրիշ շատ տեղեր :

Առաքելական Քրիստոնէութիւնը կը սորվեցընէ, թէ «Հաւատքը լսելէն է և լսելը Աստուծոյ խօսքէն» . Հռովմ. Ժ. 17. և բնաւ երբէք ուրիշ միջոցաւ հաւատք ստանալ չեն սորվեցներ :

Երրորդ

Բողոքականութիւնը լոկ հաւատքով է փրկկութիւնը կը քարոզէ, և կ'ըսէ, թէ «կրօնական պարտաւորութիւններդ ու կատարած արարողութիւններդ ամէնը մէկէն բոլորովին ունայն են» . տես տետրակ «Անձնաքննութիւն» . տպեալ 1854 ին . երես 13 և այլ շատ տեղեր :

Առաքելական Քրիստոնէութիւնը կը սորվեցընէ, թէ «Հաւատքը առանց գործքերու մեռած է» . Յակ. Բ. 20 :

Չորրորդ

Բողոքականութիւնը լոկ Աղօթքով, Սուրբ Հոգին ընդունելով, մարդ վերստին կը ծնանի կը քարոզէ :

Առաքելական Քրիստոնէութիւնը, հաւատալով, ասպաշխարհելով, և մկրտուելով է, կը սորվե-

ցընէ, վերստին ծնունդը . կարդայ . Յովհ. Գ. 5՝
Գործ. Բ. 38. 41. Եփես. Ե. 26. Տիտոս. Գ. 5՝

Հինգերորդ

Քողզրականութիւնը, Աստուծոյ խօսքին զօ-
րութիւնը բոլորովին կ'ուրանայ, և կը բաժնէ
զանիկայ Աստուծոյ Հոգւոյն զօրութենէն . սոր-
վեցնելով, թէ «Աստուծոյ խօսքը ինքիրմէն զօ-
րութիւն մը չունի» «Աստուծոյ խօսքը ինքնիրեն
բան չի կրնար ընել» . տես ճառ Հոգւոյն սրբոյ
գործին վրայով . երես. 116. և 117. և շատ ու-
րիշ տեղեր :

Առաքելական Քրիստոնէութիւնը կը սորվե-
ցընէ, թէ Աւետարանը «Աստուծոյ զօրութիւնն
է» Հռովմ. Ա. 16. «Փրկութեան խօսքն է» Գործ.
ԺԳ. 26. «Հաւատքին խօսքն» է . Հռովմ. Ժ. 8.
Եկեղեցիին մարբութեան միջոցն է . Եփես. Ե. 26.
«Կենաց խօսքն» է . Փիլիպ. Բ. 16 . Քրիստոսի
բերնէն ելած երկսայրի սուրն է . Յայտ. Բ. 16.
Անով աշակերտները մարբուած էին . Յովհ. ԺԵ.
3. զԱնիկայ չընդունողները անով պիտի դատ-
ուին «վերջին օրը» . Յովհ. ԺԲ. 48. խօսքը և Քր-
իստոս նոյն է . Յովհ. Ա. 1-5. ևն. ևն :

Վեցերորդ

Քողզրականութիւնը, հաւատացող, ապաշ-
խարող, և իր վարդապետութեանցը համաձայն
մկրտուածները, եկեղեցւոյ անդամ չընդունիր
առանց իրեն ընտրած մարդոց քննութեանը և
վկայութեանը :

Առաքելական Քրիստոնէութիւնը մարդոց սրբ-

տերուն քննութիւնը սրտագէտ Աստուծոյ ձգելով, բոլոր հաւատացեալները ապաշխարութեամբ և մկրտութեամբ, Քրիստոսի ճշմարիտ աշակերտ կը ճանչնայ. տես Գործ. Բ. 41 ևն. առանց քննութեան :

Եօթներորդ

Բողոքականութիւնը, մարդկային խմաստութեամբ բազմապատկուած հաւատոյ դաւանութիւն մը կը պահանջէ Քրիստոնեայ ըլլալու փափարդներէն. տես «Առաջնորդ եկեղեցւոյ» :

Առաքելական Քրիստոնէութիւնը պարզ կերպով, Քրիստոսը Աստուծոյ որդին է դաւանողներէն, ապաշխարութիւն և մկրտութիւն կը պահանջէ. տես Գործ. Բ. 38. Ը. 36. 37 ևն :

Ութերորդ

Բողոքականութիւնը, Քրիստոնէական մկրտութիւնը Մովսիսական օրէնքին թլփատութեանը տեղը դրուած է կըսէ, առանց Սուրբ գրքէն վկայութիւն մը ունենալու. և յետոյ կը հետեւցնէ, թէ մկրտութիւնը լոկ արտաքին նշան մը նէ, և «էական չէ» փրկութեան. տես «Ճառ Հոգւոյն սրբոյ գործին վրայով» 1850 ին տպեալ : «Ճառ մկրտութեան» 1857 ին տպեալ. և շատ գրեանք. և Աւետարելի միջոցաւնութիւ հրատարակութիւնք. նաև չի մտնանք ըսելու, «Յայտարար ճշմարտութեան» մէջ :

Առաքելական Քրիստոնէութիւնը կը սորվեցընէ, թէ Քրիստոս, թէ և թլփատուած էր ըստ Մովսիսական օրինի. մկրտուեցաւ 30 տարեկան

հասակին մէջ Աստուծոյ « բոլոր արդարութիւնը
կատարելու » համար . Մատթ. Գ. 15. թէ ինքը
պատուիրեց որ մկրտեն անոնք որ աշակերտուած
են և իրեն կը հաւատան . Մարկ. ԺԶ. 16. թէ
Քրիստոնէական մկրտութիւնը « մեղաց թողու-
թեան համար » է . Գործ. Բ. 38 . « Քրիստոսը վը-
րան հագնիլ » է . Գաղ. Գ. 27. « Մեղաց մարմի-
նը » մերկանալու միջոց է . Կող. Բ. 11. Քրիստո-
սի թաղման և յարութեան նմանութիւնն է .
Կող. Բ. 12 և Հռովմ. Զ. 4 . « վերստին ծննդեան
աւազանն » է . Տիտ. Գ. 5. Քրիստոս « աւազանին
չրովը և Աստուծոյ խօսքովը իր եկեղեցին « կը
մաքրէ և կը սրբէ » . Եփես. Ե. 26. թէ « Մկրտու-
թիւնը կ'ապրեցնէ » . Ա. Պետ. Գ. 21 :

Իններորդ

Բողոքականութիւնը, վերոյիշեալ մոլար քայ-
լովը ճշմարտութենէն ծռած , եկեղեցւոյ ան-
գամներուն մանուկները կը մկրտէ , և ուրիշները
կը մերթէ , մեծ գայթակղութեանց պատճառ
տալով . այնպիսի բանի մը համար որ ինքը կը
քարոզէ , թէ « փրկութեան էական բան մը չէ » :

Առաքելական Քրիստոնէութեան հեղինակը
կըսէ , թէ « վայ աշխարհին գայթակղութիւննե-
րու պատճառաւ . վասն զի հարկ է որ գայթակ-
ղութիւնները գան . բայց վայ ան մարդուն ո-
րուն ձեռքովը գայթակղութիւնը կուգայ » :
Մատթ. ԺԸ. 7 :

Տասներորդ

Բողոքականութիւնը կը սորվեցընէ , թէ

Աստուած նախասահմանած է որ ոմանք փրկուին և ոմանք կորսուին . թէ սուրբ Հոգին անոնց կազդէ որ առաջուց նախասահմանուած էին փրկուելու , և կորսուելու նախասահմանուածներուն ազդեցութիւն չընեն որ կորսուին :

Առաքելական Քրիստոնէութիւնը կը սորվեցընէ , թէ « Աստուծոյ քովը աչառութիւն չկայ . հապա ամէն ազգի մէջ ան որ անկէ կը վախնայ ու արդարութիւն կը գործէ , անոր ընդունելի է » : Գործ. Ժ. 34 :

Տասնևաւելերորդ

Բողոքականութիւնը կը սորվեցնէ , թէ Մարգրս ազատ կամք ունի թէ չար և թէ բարի գործելու . բայց ինչ որ ալ ընէ , եթէ Աստուծոյ Հոգին հաւատք , ապաշխարութիւն և հնազանդութիւն չի շնորհէ իրեն և իր սիրտը չի նորոգէ , պարսպ է , Աստուծոյ խօսքը իրեն չի կրնար ազդել :

Առաքելական Քրիստոնէութեան հեղինակը և մեղաւորաց բարեկամը կըսէ . « Եկէք ինձի բոլոր յոգնած ու բեռնաւորածներ , և ես ձեզ պիտի հանգչեցընեմ » : Մատթ. ԺԱ. 28 :

Տասներկուերորդ

Բողոքականութիւնը , ճակատին վրայ քանի մը կաթիլ ջուր սրսկելը , Մկրտութիւն է կըսէ , առանց Սուրբ գրքէն օրինակ կամ պատուէր մը ունենալու :

Առաքելական Քրիստոնէութիւնը կը սորվե-

ցրնէ, թէ Քրիստոս Յորդանան գետին մէջ մկր-
տուեցաւ և « շուտ մը ջուրէն դուրս ելաւ » .
Մատթ. Գ. 16 . թէ Փիլիպպոս և Ներքինին « եր-
կուքն ալ ջուրը իջան . . . ջուրէն դուրս ելան » :
Գործ. Ը. 38 , 39 :

Տասնեքերորդ

Քողորականութիւնը , Սուրբ գրոց խորթին
խօսուածքներուն մեկնութեանը համար , Մեկ-
նիչներու , Աստուածաբաններու և իմաստուն
մարդոց կը դիմէ , և անոնց բացատրութիւն-
ները իբր պատգամ՝ կը քարոզէ :

Առաքելական Քրիստոնէութիւնը կըսէ, թէ
« ուրիշ բան չենք գրեր ձեզի , հապա ան որ
դուք կը կարդաք ու կը ճանչնաք » . Բ. կորնթ.
Ա. 13 , թէ Սուրբ գիրքերը « կրնան իմաստուն
ընել վրկուելու » բոլոր Յիսուս Քրիստոսի վրայ
հաւատք ունեցողները : Բ. Տիմ. Գ. 15 :

Տասնեչորսերորդ

Քողորականութիւնը , Մովսիսական օրէնքին
նման , մէկը « չկրնալով կատարեալ » ընել , « պաշ-
տօն մատուցանողները » երբէք « խղճմտանքի
յանդիմանութենէ » ազատ չեն կարող ըլլալ , և
միշտ իրենց աղօթքներուն մէջ , ի ծննդենէ գոր-
ծած մեղքերնուն « յիշատակութիւնը կըլլայ » .
Եբր. Ժ. 1-10 . ինչու որ , ինչպէս որ « նոխազ-
ներուն ու ցուլերուն արիւնը չկրնար մեղքերը
վերցընել » . նմանապէս իմաստուններուն ու
գիտուններուն մեկնութիւններովը կանգնած
Քողորականութիւնը , չկրնար մեղքերը վերցընել :

Առաքելական Քրիստոնէութիւնը բոլոր հաւատացեալները «Աստուծոյ սիրելիներ», «Սուրբ ըլլալու կանչուածներ», «Քրիստոս Յիսուսով սրբուածներ», «Սիրելի ու բաղձալի եղբայրներ», «Դատապարտութենէ ազատուածներ», «Աստուծոյ հետ խաղաղութիւն ունեցողներ», «Աստուծոյ ժառանգներ ու Քրիստոսի ժառանգակիցներ», «Աստուծոյ որդիներ» են. են. կը կոչէ, և կը յորդորէ զանոնք ըսելով. «Բոլոր ջանքերնիդ դրած ձեր հաւատքին վրայ առաքինութիւն աւելցուցէք, ու առաքինութեանը վրայ գիտութիւն. և գիտութեանը վրայ ժուժկալութիւն. ու ժուժկալութեանը վրայ համբերութիւն. և համբերութեանը վրայ Աստուածապաշտութիւն. ու Աստուածապաշտութեանը վրայ եղբայրսիրութիւն. ու եղբայրսիրութեանը վրայ սէր. վասն զի քանի որ աս բաները ձեր վրայ կը դանուին ու կաճին, պարսպ ու անպտուղ չեն ըներ մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսը ճանչնալուն մէջ. բայց որու քով որ աս բաներս չկայ, անիկայ կոյր է ու կարծատես, որ մոռցեր է իր
— Ըէ Դեւեհէն Իւր—էւ » : Բ. Պետ. Ա. 5-9 :

Տաւանեհիկերորդ

Բողոքականութիւնը, կը սորվեցընէ թէ բոլոր մարդիկ, թէ Քրիստոնեայք և թէ Քրիստոսի եկեղեցիէն դուրս եղողները, անգաղար խնդրելու են Աստուծմէ որ իր Սուրբ հոգին «Թափէ» իրենց վրայ, առանց Սուրբ գիրքէն օրինակ մը կամ պատուէր մը ունենալու :

Առաքելական Քրիստոնէութիւնը կը սորվեցընէ, թէ Սուրբ Հոգւոյն պարգեւը Աստուած կը շնորհէ ձրիաբար անոնց որ կը հաւատան, կ'ապաշխարեն և Յիսուս Քրիստոսի անունովը կը մկրտուին մեղաց թողութեան համար: Գործ. Բ. 38: Թէ Աստուած Սուրբ Հոգին «իրեն հնազանդ եղողներուն տուաւ»: Գործ. Ե. 32: Թէ Քրիստոնեաները «Աստուծոյ տաճար» են, և Աստուծոյ Հոգին «իրենց մէջը բնակած է»: Ա. կորնթ. Գ. 16, 17. Զ. 19, և Քրիստոս կըսէ թէ «Աս աշխարհս անիկայ չկրնար ընդունիլ, ինչու որ շտեմներ անիկայ, ու չճանչնար անիկայ»: Յովհ. ԺԳ. 17:

Վերոյիշեալ բաղդատութիւնը բաւական կը համարինք ապացուցանելու, թէ Բողոքականութիւնը Առաքելոց քարոզած Քրիստոնէութիւնը չէ, և աս կարեւոր խնդրոյն վրայ, դեռ տարակուսանաց մէջ մնացողներուն համար, հոս կը յաւելումք Բողոքականաց 1846 ին Զմիւռնիա տպուած «Հաւարումն Բրոթեսդանդ ըսուած Քրիստոնէից դորձածած հաւատոյ դաւանութեանց և Քրիստոնէականաց» կոչուած գիրքէն Մկրտութեան վրայ ընդունած դաւանութիւննին, որ ընթերցողը տեսնէ, թէ Բողոքականութիւնը իւր նախնի դաւանութենէն որքան հեռացած է, և թէ Հայոց մէջ ի՞նչ կերպարանքով ընդունելութիւն գտած է:

« Առաջին

Հ-ր-ր. Ի՞նչ է Մկրտութիւնը .

Պ-ր. Մկրտութիւնը պարզապէս ջուր չէ . այլ ջուր Աստուածային հրամանովը բռնուած և Աստուծոյ խօսքովը կնքուած :

Հ. Ո՞րն է Աստուծոյ խօսքը .

Պ. Ան որ Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս ըսաւ Մատթէոսի վերջին գլուխը (ԻԸ. 19) « Գնացէք աշակերտեցէք ամէն հեթանոսները , մկրտեցէք զանոնք յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ » :

Երկրորդ

Հ. Ի՞նչ օգուտ կ'ընէ Մկրտութիւնը .

Պ. Մեզայ թողութիւն կ'ուտայ , մահէն ուստանայէն կ'ազատէ և յաւիտենական երանութիւն կը պարգեւէ ամէն անոնց որ կը հաւատան ինչ որ Աստուածային խօսքերը և խոստմունքները կը հաստատեն :

Հ. Որո՞նք են Աստուածային խոստմունքները :

Պ. Անոնք որ Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս ըսաւ Մարկոսի վերջին գլուխը . (ԺԶ. 16) « Ով որ կը հաւատայ և կը մկրտուի , պիտի փրկուի , իսկ ով որ չհաւատար , պիտի դատապարտուի » :

Երրորդ

Հ. Ինչպէ՞ս կարող է ջուրը ասանկ մեծ բաներ ընելու :

Պ. Ստոյգ է որ ջուրը չէ աս բաները ընողը , այլ Աստուծոյ խօսքը որ ջուրին հետն է , և հա-

ւատքը որ ջուրին վրայ աւելցուցած Աստուծոյ
խօսքին կը հաւատայ, քանզի ջուրը առանց Աս-
տուծոյ խօսքին պարզ ջուր է, և Մկրտութիւն
չէ. բայց Աստուծոյ խօսքը աւելցնելով՝ Մկրտու-
թիւն կ'ըլլայ. այս է շնորհաց և կենաց փրկա-
ւետ ջուրը, ու Հոգւով սրբով նորէն ծնանելու
աւազանը, ինչպէս որ Պօղոս առաքեալ ըսաւ,
Տիտ. Գ. 5. «Իր ողորմութիւնովը մեզ փրկեց նո-
րէն ծնանելու աւազանին ձեռքովը, ու Սուրբ
Հոգւոյն նորոգելովը, որ մեր վրայ լեցուց ա-
ռաւօրէն Յիսուս Քրիստոս մեր փրկչին ձեռքո-
վը, որ շնորհքով արդարացած, յաւիտենական
կեանքին յուսովը ժառանգ ըլլանք: Աս խօսքը
ճշմարիտ է »: Տե՛ս երես. 26-28:

Հոս կը կրկնեմ որ ընթերցողը սխալ չհաս-
կընայ, Մկրտութեան վրայ վերոյիշեալ խօսքերը
բառ առ բառ ընդօրինակութիւն է 1846 ին
Չմիւռնիայ տպուած Բողոքականաց դաւանու-
թեանց գրքէն, ինչպէս որ վերը յիշած եմք, և
ո՞վ կարող է ըսել թէ, այդ խօսքերը Սուրբ գրոց
համաձայն չեն, և ո՞չ մէկը, բաց ինոյն դաւա-
նութիւնը երբեմն ընդունող և քարոզող Բողո-
քականը, որ ճշմարտութեան լոյսը ձեռքէն ձգե-
լով, մթութեան մէջ կը խարխարի. վարձկաններու
ձայնին ետեւէն երթալով. միայն ան կ'ըսէ, թէ՛
այդ խօսքերը Սուրբ գրքէն դուրս են: «Արդարեւ
իմ ժողովուրդս գիտութիւն չունենալուն համար
բնաջինջ եղաւ» . Ովս. Գ. 6:

Ահա Բողոքական ժողովուրդին մէջ գտնուած

դժտութեանց և յետադիմութեանց հիմնական
պատճառը աս է : Ուստի կը հրաւիրենք բոլոր
անոնք որ անկեղծութեամբ կը սիրեն մեր Տէր
Յիսուս Քրիստոսը . նախ և յառաջ իրենց անձե-
րուն փրկութիւնը ապահովցնեն, Առաքելական
Քրիստոնէութեան հետեւելով. և « ամէն տեղակ
գէշ բաներէն ետ մնալով » . Ա. թես. Ե. 22 « Որ-
պէս զի սփոփանաց ժամանակները դան Տէրոջը
երեսէն » : Գործ. Գ. 19. 20. ոչ թէ միայն անհա-
տից վրայ, այլ բոլոր Հայ ազգին վրայ, որ դեռ
դարեւոր քնոյ մէջ կը խորդայ :

Վ. ԵՐՋ ԵՐԿՐՈՐԴ ԾԱՍԻՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԳ

Մեր (Քրիստոսի Աշակերտաց) ընդունած էս քարոզած Քրիստոնեական վարդապետութիւնները .

Յովհ. Ժէ. 11 համարին մէջ գրուած է թէ , Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս այսպէս աղօթք րբաւ , « Ով Սուրբ Հայր Քու Անուշապահ պահէ՛ անոնք որ դուն ինձի տուիր . որպէս զի Մէկ շուշ . ինտոր որ մենք մէկ ենք » , Պետրոս առաքեալ Քրիստոնեաներուն կըսէ . « Գուք ընտիր ցեղ մին էք . թագաւորական քահանայութիւն . սուրբ ազգ . սեպհական ժողովուրդ մը , որ քարոզէք անոր առաքինութիւնները , որ ձեզ խաւարէն իր սքանչելի լոյսին կանչեց » . Ա. Պետ. Բ. 9 : Եւ Յովհաննէս առաքեալ կ'ըսէ . « Տեսէք Հայրը ինտոր սէր շնորհեց մեզի , որ մենք Աստուծոյ որդիք ըսուինք , ասոր համար աշխարհ մեզ չճանչնար , ինչու որ զանիկայ չճանչցաւ . սիրելիներ , հիմա մենք Աստուծոյ որդիքն ենք » . Ա. Յովհ. Գ. 1 . 2 :

Աստուածային յայտնութեանց վերոյիշեալ խօսքերը . և ասոնց նման շատ վկայութիւններ , պարզապէս կը սորվեցնեն մեզի թէ , բոլոր անոնք որ կ'ընդունին և կը դաւանին թէ Աստուծոյ ժողովուրդին մի միայն հաւատոյ և վարուց կանոնը Սուրբ գիրքն է . և անոր գիտութիւնը « կրնայ իմաստուն ընել » բոլոր մարդիկ « փրկուելու , Քրիստոս Յիսուսի վրայ եղած հաւատքով » . Բ. Տիմ. Գ. 15 . պարտին իրենց հաւատոյ դաւանութիւնները և վարուց կանոնները սորվել ,

միայն Աստուծոյ խօսքէն, որով միայն կրնան բոլոր աշխարհիս վրայ դանուած Աստուծոյ որդւոցը հետ, թէ դաւանութեամբ և թէ վարքով « մէկ » բլլալ և կազմել ամէն տեղ « ընտիր ցեղ մը, թագաւորական քահանայութիւն մը . Սուրբ ազգ մը և սեպհական ժողովուրդ մը » Աստուծոյ :

Կան շատերը որ այնպէս համոզուած են, և կը ջանան համոզել ուրիշները թէ . քանի որ « էական » բաներու մէջ համաձայն են Քրիստոնեայ կոչուած եկեղեցիներուն հետ, « էական չեղած » բաներու մէջ Աստուած զիրենք ազատ թողած է որ ինչպէս որ ուզեն անանկ ընեն : Մարգկային խմատութեան աս ընթացքը, առանց Սուրբ գրքէն հաստատեալ որոշ և յըստակ կանոնի մը, մեծ ազբիւր մը եղած է Քրիստոնեայ կոչուած ժողովրդոց մէջ անթիւ մարգկային դաւանութիւններ, արարողութիւններ, և վարդապետութիւններ ծագելուն, որոնք մէկզմէկէ մեծապէս կը տարբերին, և շատ բաներու մէջ հակասական են . որոնք Աստուծոյ ժողովուրդը այնքան հեռու կը պահեն « մէկ » բլլալէն, որ մինչև անգամ « մենք էական բաներու մէջ մէկ ենք » ըսողները, միմեանց վրայ նախանձով, և մինչև անգամ ատելութեամբ կը նային, և ամէն մէկը ո՛չ թէ « ընկերինը » այլ իրենը կը փնտռէ :

Ընթերցո՛ղ, մի կարծեր թէ, Բողոքականութենէ դուրս եղած եկեղեցիներուն համար կ'ըսես միայն, այլ բուն իսկ Բողոքական կոչուած եկեղեցիներուն մէջ կայ այս հակաքրիստոնէա-

կան ընթացքը իրականացէս : Աշխարհի առջեւ
 դաւանութիւննին աս է թէ. «Մենք էական բա-
 ներու մէջ մէկ ենք» . սակայն թո՛ղ Եպիսկոպո-
 սական եկեղեցւոյ մէկ անդամը մտնէ Երիցական
 եկեղեցին, և պիտի տեսնէ թէ հոն կարող պիտի
 չըլլայ իր ընդունած դաւանութեանը կամ վար-
 դապետութեանը համաձայն Աստուած պաշտել .
 ո՛չ ալ այն եկեղեցւոյն արտօնութիւնները վայե-
 լել, առանց ուրանալու իւր նախնի եկեղեցւոյն
 արարողութիւնները : Նմանապէս, թող երիցա-
 կան եկեղեցւոյն մէկ որդին մտնէ Մկրտիչեան
 եկեղեցին, և պիտի գտնէ թէ ինքը մուրեալի մը
 տեղ դրուած է, և առանց Մկրտիչեան եկեղեց-
 ւոյն «լոկ արտաքին արարողութիւն կամ նշան»
 համարած, չափահաս և ընկղմամբ մկրտութիւնը
 ընդունելու, անոնցմէ մէկը չի կրնար համարուիլ
 և ասոր նման, բոլոր տարբեր յարանուանութիւն-
 ները, որոնք մարդկային դաւանութիւններու տե-
 ղի տուած են : Աս իրողութիւնները այնքան ինք-
 նայայտ ճշմարտութիւններ են, որ երբէք չեն
 կրնար ուրացուիլ . և մեր ցաւը և զարմանքը կը
 պատճառէ որ մարդիկ տարօրինակ դիւրահաւա-
 նութեամբ առանց քննելու և ստուգելու, «Մենք
 էական բաներու մէջ մէկ ենք» խօսքերը, իբրև
 ճշմարտութիւն կ'ընդունին և կը հաւատան : Փա-
 փաքելով որ բոլոր ճշմարտութիւնը սիրողները
 կարդան, քննեն, և բաղդատեն, մեր ընդունած
 վարդապետութիւնները, Աստուծոյ անսխալ բա-
 նին հետ առանց նախապաշարման, հոս համա-
 ոտիւ կը դնեմք մեր քարոզած ճշմարտութիւն-

ները, Սուրբ գրոց վկայութիւններովը . որով միայն համոզուած և հաւատացած ենք թէ, Յիսուս Քրիստոսի Աւետարանին անսխալ վարդապետութիւններն են . և թէ բոլոր Քրիստոնէից միութեանը համար Աստուծմէ տրուած միակ կանոնները, որոնցմով միայն կարող են բոլոր հաւատացեալք «Բէ» ըլլալ և Քրիստոս փառաւորել :

Արդ, սիրելի ընթերցող, կը խնդրեմ որ ըզգուշութեամբ և անաչառութեամբ կարդաս այս մեր ընդունած և քարոզած ճշմարտութիւնները, որոնք տկարութեամբ այսօր քեզի կը ներկայացնեմ, իմ և քու մէջ տեղդ յաւիտենական վկայութիւն մը ըլլալու :

Առաջին

Մենք ճշմարտապէս կը հաւատանք և կ'ընդունինք 1846ին Զմիւռնիա տպուած « դաւանութիւններ » անուն գրքին յառաջաբանին մէջ ըսուած խօսքերը թէ, « Մենք չունինք ուրիշ հաւատոյ կանոն բաց ի Սուրբ գրքէն . չկայ անսրխալ բան մը բաց ի Աստուծոյ խօսքէն » : Եւ աս միակ հիման վրայ պատրաստ ենք միանալու բոլոր անոնց հետ, որ մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսը անկեղծութեամբ կը սիրեն . մերթելով ո՛ր և իցէ մարդկային խոստովանութիւն, կամ հաւատոյ դաւանութիւն » որ Սուրբ գրոց մէջ գործածուած չենք գտներ . ո՛չ առաքեալներէն, և ո՛չ ալ անոնց հետեւողներէն . քանզի « այսպիսի դաւանութիւնները հերձուածողական, հերետիկո-

ասկան , Քրիստոնէական ազատութեան կործանիչ , և աշխարհը Քրիստոնէութեան դառնալու արդեւիք եղան » : Տես « Չայն » երես 3 : Ինչպէս որ ցաւալի կերպով փորձը մեր աչքերուն առջեւն է , բոլոր յարանուանական եկեղեցիներուն մէջ :

Երկրորդ

Մենք կը հաւատանք թէ , Քրիստոսի ժողովուրդին միութեանը , և մեր անմահ հոգիներուն փրկութեանը վերաբերեալ բոլոր կանոնները , դաւանութիւնները , և պատուէրները , այնքան պարզ կերպով Աստուած յայտնած է մեզի իր սուրբ խօսքին մէջ , որ ամէն ո՛վ որ փրնտը է կրնայ դանել , հասկնալ , և կատարել . և եթէ մէկը , ո՛ր և իցէ փրկութեան վերաբերեալ հրամանի մը , կամ պատուէրի մը վրայ մթութեան մէջ է , աս չէ՛ պատճառը թէ այն հրամանը կամ պատուէրը այնպիսի խրթին խօսքերով ըսուած է , որ միայն Աստուածաբանը կամ մեկնիչը կարող է բացատրելու , այլ պատճառը աս է , որ ընթերցողը այն հրամանին կամ պատուէրին վրայ , սուրբ դրոց բոլոր խօսքերը կարգացած չէ՛ , և տեղեկութիւն չունի երկինքէն իր փրկութիւնը սորվեցնողին բոլոր խօսքերուն , պատուէրներուն , խոստմունքներուն , և սպառնալիքներուն , որով պիտի դատուի դատաստանին օրը :

Երրորդ

Մենք կը հաւատանք թէ , մարդուս փրկութեանը համար նախնական քայլը Աստուծոյ խօսքին հաւատալն է . և թէ այդ հաւատքը

ո՛չ թէ Աստուած հրաշալի կամ վերացական կերպով մը կը շնորհէ իր ընտրեալներուն զանոնք փրկութեան ընտրելով, և ուրիշները կորստեան մատնելով . այլ թէ Աստուծոյ խօսքը լսողներուն հաւատքը իրենց ազատ կամքէն կախում ունի . ինչպէս որ Սուրբ գիրքը կը սորվեցնէ թէ « Հաւատքը լսելէն է, և լսելը Աստուծոյ խօսքէն » . Հռովմ. Ժ. 17 . Աստուած ըսած է մարգարէին բերնովը, « Ես կենդանի եմ կ'ըսէ Տէր Եհովան որ ամբարիշտին մեռնիլը չեմ ուզեր, հապա որ ամբարիշտը իր ճամբայէն դառնայ ու ապրի . դարձէք, դարձէք ձեր ճամբաներէն, վասն զի ինչո՞ւ մեռնիք ով իսրայէլի տունը » . Եզեկ . 1Գ . 11 . և

Պետրոս առաքեալ կ'ըսէ, « Տէրը չ'ուշացըներ խոստմունքը, ինչպէս որ ոմանք ուշացուցած կը սեպեն, հապա մեզի երկայնամիտ կ'ըլլայ, ինչու որ չուզեր որ մէկը կորսուի հապա որ ամէնքը ապաշխարանքի դան » . Բ. Պետ. Գ. 9 :

Ասոնց նման անթիւ վկայութիւններ կան Սուրբ գրոց մէջ, որ կը յայտնեն մեզի թէ, Աստուած երբէք չ'ուզեր և չհաճիր որ մեղաւորը կորսուի . Աստուծոյ բարի կամաց աս պարզ յայտնութեանց դէմ յայտնի ամբարշտութիւն և սուկայի մոլորութիւն է ըսել թէ, Աստուած ոմանց կը շնորհէ հաւատք որ փրկուին, քանզի անոնք ինքը նախասահմանած է փրկելու . և այդ շնորհքը ետ կը պահէ ուրիշներէն, որոնք նախասահմանած է որ կորսուին . և զարմանալի կէտը աս է այս կարվինական մոլար վարդապետու-

Թեան, որ Պօղոս առաքեալին թուղթերուն մէջ
դանուած կանխագիտութեան վերաբերեալ
«քանի մը դժուարիմաց» խօսքերը միայն, իրենց
բնարան առած են, առանց նկատելու Աստուծոյ
խօսքին շատ ուրիշ յայտնութեանց հետ այդ
խօսքերուն համաձայնութիւնը: Պետրոս առաք-
եալ իր երկրորդ թուղթին Գ. բորդ գլխուն 16
համարին մէջ այսպիսեաց համար կ'ըսէ. « զանոնք
տղէտները ու անհաստատները ծուռ կողմը կը
դարձնեն ինտոր ուրիշ գրքերն ալ, իրենց
անձին կորստեանը համար » .

Չորրորդ

Մենք կը հաւատանք թէ, լոկ հաւատքը
կարող չէ՛ մէկը փրկելու, թէ Աստուծոյ պա-
հանջած հաւատքը ան է, որով մարդ իր ին-
կած վիճակը Աստուծոյ խօսքին լուսովը տեսնե-
լով, ասպախարութեան կ'առաջնորդէ: Հոգեկո-
րուստ մոլորութիւն է քարողել թէ Աստուած
ուրիշ բան չի պահանջեր մարդէն, այլ միայն
հաւատալ իրեն որ փրկուին, ինչու որ Յակոբոս
առաքեալ պարզ կերպով և յանդիմանութեամբ
կ'ըսէ. « Դուն կը հաւատամ որ Աստուած մէկ է .
աղէկ կ'ընես, դեւերն ալ կը հաւատան և կը
սարսափին, բայց կ'ուզե՞ս գիտնալ դուն ո՞վ
մնտի մարդ, որ հաւատքը առանց գործքերու
մեռած է. Աբրահամ մեր հայրը գործքերով
չարդարացա՞ւ, երբոր իր որդին իսահակը սե-
ղանին վրայ հանեց զո՞հ ընելու. կը տեսնե՞ս որ
հաւատքը անոր գործքերուն հետ մէկտեղ գոր-

ձեց, ու ան գործքերով հաւատքը կատարեալ եղաւ . . . ինչպէս որ մարմինը առանց հոգիի մեռած է, նոյնպէս ալ հաւատքը առանց գործքի մեռած է» . կարգա՛ Յակ. Բ. 19-26 : Թէ ինչպէս որ Արքահամին « Հաւատքը կատարեալ եղաւ » Աստուծոյ հրամանին իր բոլոր սրտով հնազանդութեան և անձնուրացութեան գործքերովը . և ո՛չ թէ օրէնքին գործքերովը որ չորս հարիւր տարի վերջը տրուեցաւ . նմանապէս Քրիստոսի հաւատացողներուն հաւատքը, կատարեալ կ'ըլլայ, միայն Քրիստոսի պատուիրանացը բոլոր սրտով և իր անձը ուրանալով հնազանդութեան գործքերով . որոնց առաջինն է ապաշխարութիւն :

Հիւնդերորդ

Մենք կը հաւատանք թէ, հաւատք և ապաշխարութիւն բաւական չեն մարդս վերստին ծնանելու, որուն համար Քրիստոս կ'ըսէ, « Թէ որ մէկ մարդ մը նորէն չծնանի չկրնար Աստուծոյ թագաւորութիւնը տեսնել . Յովհ. Գ. 3 . ո՛չ ալ Սուրբ գրոց մէջ կայ վկայութիւն մը որ ասոր հակառակը սորվեցնէ . ուստի Տէր Յիսուս Քրիստոսի փրկութեան Աւետարանը լըսող հաւատացեալ մը երբ կ'ապաշխարէ . պարտի իւր հնազանդութիւնը ցուցնել գործքով նաև, և մկրտուիլ, յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ, որ իր հաւատքը և ապաշխարութիւնը « կատարեալ » ըլլայ . և ինքը ջուրէն և Հոգիէն ծնանելով « Աստուծոյ թագաւորութիւնը մտնէ » . Յով. Գ. 5 . և Աստուծոյ խոստմունքը ընդունե-

լով, անոր շնորհած Սուրբ Հոգւոյն առաջնորդութեամբը « կենաց նորոգութեան մէջ պտըտի » Հռովմ. Զ. 4. « նորածին մանկանց պէս բանական և անխարդախ կաթին փափաքելով, որ անով մեծնայ մինչև փրկութիւնը » Ա. Պետ. Բ. 2:

Վեցերորդ

Մենք կը հաւատանք թէ, Աստուած խոստացած է տալու իր Սուրբ Հոգին միայն անոնց, որոնք իր որդւոյն Աւետարանին կը հաւատան. իրենց մեղքերուն վրայ կ'ապաշխարեն, և Քրիստոս Յիսուսի « Ան որ կը հաւատայ և կը մկրտուի պիտի փրկուի » . Մարկ. ԺԶ. 16. խօսքերուն համաձայն կը մկրտուին. և մեծ մոլորութիւն և Աստուծոյ խօսքին հակառակ կը համարիմք բոլոր ան վարդապետութիւնները, որ ասոր հակառակ կը սորվեցնեն թէ, Աստուած իր Հոգին « կը թափէ » մեղաւորներուն վրայ որ անոնց սիրտերը փոխէ, դարձի բերէ որ փրկուին. վասն զի Քրիստոս, որ մեր « հաւատքին առաջնորդը և կատարողն » էր, ո՛չ իր օրինակովը և ո՛չ ալ իր քարոզութեամբը, այդպէս բան մը սորվեցուց, այլ ասոր հակառակը սորվեցուց ըսելով. « Ես ալ Հօրը պիտի ազաչեմ և ուրիշ մխիթարիչ մը պիտի տայ ձեզի . որ յաւիտեան ձեզի հետ բնակի, ճշմարտութեան Հոգին, որ աս աշխարհս անիկայ չկրնար ընդունիլ, ինչու որ չտեսներ անիկայ, ու չճանչնար անիկայ » . Յովհ. ԺԴ. 16. 17 .

Ո՛րքան պարզ կերպով Քրիստոս կը սորվեցը-

նէ թէ « Աշխարհս անիկայ չկրնար ընդունիլ » .
մի և նոյն ժամանակը և նոյն պարզութեամբ
պատճառը նաև ըսելով, « ինչու որ շտեմներ ա-
նիկայ ու ճանչնար անիկայ » . ուստի կրնայ մէ-
կը տարակուսիլ թէ Սուրբ Հոգին ընդունելու
համար նախ և յառաջ մեղաւորին աչքերը բաց-
ուելու է, և անոր միտքը լուսաւորուելու է, որ
կարենայ ^{հասնել} և ^{հասնել} և յետոյ ընդունիլ . և
ի՞նչ կը սորվեցնէ Աստուծոյ խօսքը թէ ի՞նչ միջո-
ցով մեղաւորին աչքերը կը բացուի և ճանաչում
կ'ստանայ, Յովհաննէս առաքեալ իր Աւետարանին
առաջին գլխուն մէջ կ'ըսէ թէ, Քրիստոս է այդ
լոյսը, « ճշմարիտ լոյսը ան էր որ աշխարհ եկող
բոլոր մարդիկը կը լուսաւորէ . . . որոնք որ զինքը
ընդունեցին, ^{անոնք} իշխանութիւն տուաւ Աստու-
ծոյ որդիները ըլլալու, որոնք կը ^{հասնեն} իր ա-
նուանը » : Արդէն ըսինք թէ « Հաւատքը առանց
գործքի մեռած է », ուստի չենք կարող տարա-
կուսիլ թէ Քրիստոսը « ընդունիլ » և « հաւա-
տալ » Անոր . ըսել է Քրիստոսի պատուէրը կա-
տարել . որով միայն կրնայ մեղաւորին աչքերը
բացուիլ և ճանաչում ստանալ, որ կարենայ ըն-
դունիլ Աստուծոյ խոստացած Սուրբ Հոգին . և
անով « իշխանութիւն » ստանալ « Աստուծոյ որ-
դի » ըլլալու : Նաև Քրիստոսի առաքեալները ա-
սոր համաձայն քարոզեցին, Պետրոս Պենտէկոս-
տէի օրը Քրիստոնէական առաջին քարոզը տը-
ռած ժամանակը . երբ հազարաւորներ ազազա-
կեցին և ըսին « Մարդիկ եղբայրներ ի՞նչ ընենք »
« Պետրոս ըսաւ անոնց, ապաշխարեցէ՛ք ու ձեզ-

մէ ամէն մէկը թող մկրտուի Յիսուս Քրիստոսի անունովը մեղաց թողութեան համար . և Հոգւոյն սրբոյ պարգեւը պիտի ընդունիք » . Գործ. Բ. 38 . առաքեալները չ'ըսին անոնց որ աղօթք ընեն որ սուրբ Հոգին ընդունին . չ'ըսին անոնց թէ մենք աղօթք ընենք որ Սուրբ Հոգին ձեր վրայ « թափէ » Աստուած , ինչու որ Տէրը ըսած էր իրենց թէ « Աշխարհս անիկայ չ'ընար ընդունիլ » . ոչ ալ ըսին թէ « հաւատացէք և պիտի փրկուիք » . ինչու որ իրենք Հրէայ ըլլալով Աստուծոյ հաւատացողներ էին . և իրենց « ի՞նչ ընենք » աղաղակելը , ապացոյց էր որ իրենց քարոզուած ճշմարտութիւններուն հաւատացած էին . ուստի ըսին « ապաշխարեցէք ու ձեզմէ ամէն մէկը թող մկրտուի Յիսուս Քրիստոսի անունովը մեղաց թողութեան համար » . այսինքն ձեր հաւատքը ապաշխարութեամբ և մկրտութեամբ կատարեալ ըրէք որ ձեր մեղքերը ներուի , և ըլլաք արժանի Հոգւոյն Սրբոյ պարգեւին . որով « իշխանութիւն » ունենաք « Աստուծոյ որդիներ ըլլալու » : Բայց մէկը կ'ըսէ , ինչո՞ւ ուրեմն Պօղոս և Շիղայ Փիլիպպէցի բանտապետին ըսին . « Հաւատա Տէր Յիսուս Քրիստոսին ու պիտի փրկուիս դուն և քու տունդ » . Գործ. ԺԶ. 31 . Ա.յո , ինչու որ բանտապետը Հռովմայեցի հեթանոս մըն էր , և անոր պարտ էր փրկութեան առաջին քայլը սորվեցնել , որ է հաւատք առ Աստուած : ինչպէս նաև Անանիա երբ Պօղոսին խրկուեցաւ , ո՛չ հաւատայ , ըսաւ անոր և ո՛չ ապաշխարէ , այլ ըսաւ . « ալ ինչու կուշանաս

ելիք մկրտուէ ու մեղքերդ լուա Տէրոջը անու-
նը կանչելով» . քանզի Պօղոս հաւատացած և
ասպաշխարած էր , բայց մկրտուած չէր դեռ :
Չգելով այս պարզ իրողութիւնները , որուն ա-
ռարկութիւն մը ընելու երբէք կարող չեն մեր
հակառակորդները , կը ջանան ապացոյց բռնել
կեսարիայի մէջ բնակող հարիւրապետ կոռնելիոսի-
սին և իր բարեկամներուն մկրտութենէն առաջ
Սուրբ Հոգին ընդունելին , առանց անոր պա-
րագայները , որ բացայայտ են , քննութեան առ-
նելու . և այնպէս կը քարոզեն իբր թէ , Սուրբ
գրոց մէջ պարզ յայտնութիւն չկայ այս կարևոր
խնդրոյն վրայ , և ողբալի տգիտութեամբ կը հա-
մարձակին ըսել . « Սուրբ գիրքը երբէք որոշ կերպ
մը չի յայտներ թէ երբ կամ ինչպէս Աստուած
կը Բ-է իր Սուրբ Հոգին մարդոց վրայ » :

Թո՛ղ ընթերցողը անկեղծութեամբ կարդայ
և քննէ , Տէր Յիսուսի իր աշակերտներուն տուած
վերջին պատուէրը որ ըսաւ « Գացէք բոլոր ազ-
գերը աշակերտեցէք » . Մատթ . ԻԸ . 19 . և բաղ-
դատէ առաքելոց գործքերը մինչեւ կոռնելիոսի
ժամանակը որ Գործ . Ժ . երրորդ գլխուն մէջ է , և
պիտի տեսնէ որ ութը տարուան չափ ժամանակ
անցուցին աշակերտները , միայն իրենց Հրէայ
ազգին քարոզելով Աւետարանը , իրենց Հրէական
նախապաշարմունքովը սխալ հասկնալով Քրիստո-
սի պատուէրը , իբր թէ փրկութիւնը միայն Հը-
րէաներուն էր , և ո՛չ ուրիշներուն . ինչպէս էր
հին տնտեսութեան տակ . Քրիստոսի առաքեալ-
ներուն այդ մեծ սխալմունքը շտկելու և անոնց

Նախապաշարմունքը ջնջելու համար, Աստուած ընտրեց Կոռնելիոսը, որ իր բարեկամներուն հետը, երբ անկեղծութեամբ Պետրոսին խօսքերուն մտիկ կ'ընէր «Սուրբ Հոգին իջաւ ամէնուն վրայ որոնք խօսքը կը լսէին» . որուն ապացոյցը ո՛չ թէ իրենց զգացումներն էին, կամ իրենց փորձառութիւնը, այլ Հոգւոյն զօրութեամբը «ուրիշ լեզուներ» խօսելով, զԱստուած փառաւորելնին էր . և այս այնպիսի նոր բան մըն էր Պետրոսին և իր հետը եղող Հրէաներուն որ «զարմացան որ հեթանոսներուն վրայ ալ Հոգւոյն Սրբոյ պարգեւը կը լեցուէր» . որով ստիպուեցաւ Պետրոս իր բոլոր նախապաշարմունքը մէկդի ձգելով ըսել . «կրնայ մէկը ջուրը արդիւնել որ ասոնք չմկրտուին որոնք Հոգին Սուրբն ալ ընդունեցին մեզի պէս, ու հրաման ըրաւ որ Տէրոջը անունովը մկրտուին» . և հետեւեալ գլխուն մէջ կը պատմէ թէ ինչպէս «թրփատուածներէն եղողները անոր հետ կը վիճէին երբ Պետրոս երուսազէմ ելաւ» . բայց երբ «Պետրոս կարգով պատմեց անոնց» բոլոր եղելութիւնը սկիզբէն մինչև վերջը, ան ատենը «ձայներնին կտրեցին և Աստուած կը փառաւորէին ու կըսէին, ուրեմն Աստուած հեթանոսներուն ալ կենաց համար ապաշխարութիւն տուաւ» : Ասկէ վերջն է որ առաքեալները սկսան Տէր Յիսուսի պատուէրը կատարել և հեթանոսներուն մէջ ալ Աւետարանը քարոզել . ուստի քանի որ այսքան բացայայտ կերպով և պարագաներովը պատմուած է մեզի աս հրաշքը, որքան անտեղի է

ըսել թէ որովհետեւ Աստուած իր Սուրբ Հոգին առաւ Կոռնելիոսին և իր տանը մէջ եղողներուն իրենց մկրտութենէն առաջ, անշուշտ ուրիշներուն ալ այնպէս կուտայ, քանի որ թէ՛ Քրիստոսի քարոզութիւնը, և թէ՛ առաքելոց վարդապետութիւնները ատոր հակառակը կը սորվեցնեն բոլոր Սուրբ գրոց մէջ, բաց ի Կոռնելիոսի հրաշայի և միակ դէպքէն :

Եօթներորդ

Մենք կը հաւատանք թէ, հաւատալու և ապաշխարելու կարողները միայն մկրտուելու յարմար են . թէ մանկամկրտութիւնը մարդկային արարողութիւն մըն է, որուն հնազանդութիւնը Աստուծոյ դէմ ապստամբութիւն է . ինչու որ ո՛չ Քրիստոսի մկրտութեան օրինակէն, ո՛չ Անոր պատուէրներէն, ո՛չ առաքելոց քարոզութիւններէն, և ո՛չ ալ Սուրբ գրոց սորվեցուցածին համաձայն մկրտութեան նպատակէն, կարող ենք մանկամկրտութեան ապացոյց մը գտնելու : Թէ Սուրբ գրոց մէջ յիշուած տունովը մկրտութիւններէն են թագրելը և սլնդելը թէ, ի յարկէ անոնց մէջ մանուկներ ալ կային, ուղղակի հակառակ է Քրիստոսի պատուէրին . «Ան որ հաւատայ ու մկրտուի պիտի փրկուի» . վասն զի գիտենք որ մանուկները կարող չեն հաւատալու, ո՛չ ալ մեղք ունին որ «Մեղաց թողութեան համար» մկրտուին . և ո՛չ ալ «Սուրբ Հոգւոյն պարգեւը» ընդունելու կարող են :

Ուրերոտրոյ

Մենք կը հաւատանք թէ, մկրտութիւնը պարտի կատարուիլ ամբողջապէս ջրոյ մէջ ընկըզմելով հաւատացեալը, ինչու որ Սուրբ գիրքը մեզի կը սորվեցնէ թէ Քրիստոս Յորդանանին մէջ մկրտուեցաւ և « շուտ մը ջուրէն դուրս ելաւ » . թէ Փիլիպպոս և ներքինին « երկուքն ալ ջուրը իջան » . . . « ու ջուրէն դուրս ելան » , և թէ մկրտութիւնը Պօղոս առաքեալ Քրիստոսի թաղմանը և յարութեանը « նմանութիւնն » է կ'ըսէ . Հռովմ. Զ. 2-5, և թէ ասկէ ուրիշ կերպ . ջուրը վրան լեցնելով կամ ճակատին վրայ սրակելով արարողութիւն մը կատարելը, և զանիկայ Քրիստոնէական մկրտութիւն կոչելը . Քրիստոսի Աւետարանին բոլորովին հակառակ է, և Աստուծոյ օրէնքը փոխել է :

Իննէրորոյ

Մենք կը հաւատանք թէ, « սրտովը » հաւատացող մը պարտի դաւանիլ իր « բերնովը » թէ « Յիսուսը Տէր է » . Հռովմ. Ժ. 9. որոնց համար Քրիստոս խոստացած է . « ով որ մարդոց առջև զիս կը դաւանի, ես ալ անիկայ պիտի դաւանիմ իմ Հօրս առջեւը որ երկինքն է » . Մատթ. Ժ. 32 : Եւ թէ այդ դաւանութիւնը պարտի ըլլալ Սուրբ գրոց մէջ դրուած օրինակներուն նման, ինչպէս Պետրոս առաքեալ դաւանեցաւ և ըսաւ « Դուն ես Քրիստոս կենդանի Աստուծոյ որդին » . Մատթ. Ժ. 16 : Դարձեալ . Մենք հաւատացինք ու գիտցանք թէ դուն ես

Քրիստոսը Աստուծոյ որդին», Յովհ. 2: 70: Դարձեալ. «Յիսուս ընց որ զանիկայ դուրս ըրին, ու երբոր գտաւ զանիկայ՝ ըսաւ անոր. դուն կը հաւատամս Աստուծոյ Որդիին, անիկայ պատասխան տուաւ ու ըսաւ, Տէր ո՞վ է որ հաւատամ անոր, և Յիսուս ըսաւ անոր. տեսար ալ անիկայ և քեզի հետ խօսողը ան է. անիկայ ալ ըսաւ, կը հաւատամ Տէր, ու երկրպագութիւն ըրաւ» . Յովհ. Թ. 35-39: Նաև ներքինին մկրտուելէն առաջ դաւանեցաւ և ըսաւ, կը հաւատամ թէ Յիսուս Քրիստոսը Որդի Աստուծոյ է. Գործ. Ը. 37: Եւ թէ Սուրբ գրքին մէջ չը յիշուած և չի պահանջուած բոլոր դաւանութիւնները և ձեւերը, մարդոց իմաստութեամբը Աստուծոյ խօսքին վրայ բան աւելցնել է. ուստի իբրեւ անէծքով արդիւնուած բոլորովին կը մերժեմք:

Տասներորդ

Մենք կը հաւատանք թէ, Քրիստոսի եկեղեցւոյն մէկ անդամը ըլլալու համար Աւետարանին սորվեցուցած ճամբան, հաւատք, ապաշխարութիւն և մկրտութիւն է, որով մարդիբն բնական «վայրենի ձիթենիէն» կտրուելով կը պատուաստի «բարի ձիթենիին վրայ» . ինչպէս Պօղոս առաքեալ կը նկարագրէ Հռովմ: ԹԱ. 17-24. Քրիստոս Յիսուսի խօսքերուն համաձայն որ կ'ըսէ, «Ես եմ՝ ճշմարիտ որթը, և իմ Հայրս մշակն է, ամէն ճիւղ որ իմ վրաս հաստատուած է, ու պտուղ չբերեր, կը կտրէ զանիկայ. և ամէնը որ պտուղ կը բերէ կը մարբէ զանի-

կայ , որ ալ աւելի պտուղ բերէ » . Յովհ. Ժե.
1. 2 : Ուստի Աւետարանին հակառակ կը համար-
րիմք բոլոր ան վարդապետութիւնները , որ Քրի-
ստոսի վրայ պատուաստելէն առաջ կը փնտռէ
« պտուղ » բնական մարդուն վրայ « Քրիստոնէա-
կան փորձառութիւն » կոչելով , մարդուս զգա-
ցումներուն և մտքին վրայ եղած Աստուծոյ խօս-
քին ազդեցութիւնները , որոնք պատրաստու-
թեան նախնական քայլերն են միայն . և ո՛չ թէ
Աստուծոյ Հոգւոյն պտուղներն են . ինչպէս ու-
մանք կը քարոզեն Աստուծոյ խօսքին զօրութիւ-
նը չճանչնալով : Քրիստոս ըսաւ իր աշակերտնե-
րուն . « Դուք հիմակուրնէ մարութ էք ան խօսքով
որ ձեզի խօսեր եմ . նոյնը համար Յ. բայց դեռ
Քրիստոսի վրայ հաստատուած չէին , ո՛չ ալ
Սուրբ Հոգին ընդունած էին : « Աս ըսաւ Հոգի-
ին համար , որ իրեն հաւատացողները պիտի առ-
նէին , վասն զի Սուրբ Հոգին արուած չէր տա-
կաւին ինչու որ Յիսուս դեռ փառաւորուած չէր » .
Յովհ. Է. 39 : « Թէ որ ես չերթամ Մխիթարիչը
ձեզի չգար » . նոյնը ԺԶ. 7 : Ասոր համար կարող
չեղան պտուղ բերելու մինչև Պէնտէկոստէի օ-
րը . և երբ իրենց Տէրը մատնուեցաւ , ամէնքն ալ
ցիրուցան եղան , և Պետրոս մինչև անգամ ու-
րացաւ իր Տէրը երբ լիորձութեան մէջ ինկաւ .
Աս նոյն փիճակին և վտանգին մէջն են բոլոր ա-
նոնք , որոնք առանց Սուրբ գրոց վկայութեանցը
մարդկային վարդապետութիւններով խաբուած ,
լոկ իրենց զգացումներուն վկայութեամբը ինք-
զինքնին Քրիստոսի վրայ պատուաստած կը հա-

մարին , այսպիսիներուն հողեւոր մխիթարու-
թիւնը ծովուն ջուրերուն կը նմանի , որ օդին
հանդարտ եղած ժամանակը , խաղաղ և հան-
դարտ կ'երեւին , մինչև անգամ Քրիստոսի հա-
մար « մեռնելու պատրաստ » ենք կ'ըսեն . ինչ-
պէս Պետրոս առաքեալ ըսաւ Քրիստոսի մատ-
նուելէն առաջ . բայց երբ փորձութեանց սաստ-
կաշունչ հովերը կը փչեն իրենց վրայ , խօսքին
պատճառաւ , կը դայթակղին և խաղաղութիւն
չունին բնաւ . ուր կը մնայ որ պտուղ յառաջ բե-
րեն , վասն զի Քրիստոս ըսաւ « առանց ինձի բան
մը չէք կրնար ընել » . Յովհ. ԺԵ . 5 :

Տասնեւմեկերորդ

Մենք կը հաւատանք թէ , Քրիստոսի աշակերտ
մը , Անոր խօսքովը սնանելով միայն կրնայ ա-
ծիլ , զօրանալ , և պտուղ բերել , « ճշմարիտ որթին »
վրայ հաստատուած ճիւղի մը նման . և քանի որ
« ահով ու դողով » Աստուծոյ շնորհած Սուրբ Հոգ-
ւոյն առաջնորդութեամբը և Քրիստոսի խօսքին
լուսովը կը քալէ , « իր անձին փրկութիւնը գոր-
ծելով » ամենայն խոնարհութեամբ . Աստուած կը
շնորհէ անոր « վերին խմաստութիւնը , որ նախ
սուրբ է , ետքը խաղաղարար , հեղ , հլու , ողորմու-
թիւններով ու բարի պտուղներով լեցուն , անկողմ-
նասէր , ու անկեղծ » . Յակ. Գ . 17 : Բայց երբ սա-
տանային թեւադրութիւններուն տեղի տալով ,
խօսքին միջոցաւ իրեն հետ խօսող Սուրբ Հոգւոյն
մեղմ յորդորանացը գէմ իր ականջները կը դոցէ ,
պատերազմին դաշտին մէջ քնացող զինուորի մը

կը նմանի , որ թշնամիին « կրակոտ նետերը » ան-
միջապէս զինքը կը վերաւորեն , և իր պատուաստած
« բարի ձիթ ենիէն » իր սնունդը պակսելով , ինքը
կ'ըլլայ անպտուղ . և առաքեալին խօսքերուն հա-
մաձայն « կոյր ու կարճատես որ մոռցեր է իր
առջի մեղքերէն մարբուիլը » . Բ. Պետ. Ա. Գ. ո-
րոնց համար նոյն առաքեալը կ'ըսէ , « Եթէ Տէր
ու Փրկիչ Յիսուս Քրիստոսի գիտութիւնովը աշ-
խարհիս պղծութիւններէն հրաժարելէն ետեւ՝
դարձեալ ան բաներէն բռնուած , յաղթուն , ա-
նոնց վերջը առջինէն գէշ կ'ըլլայ , ինչու որ ա-
զէկ էր անոնց որ բնաւ արդարութեան ճամբան
ճանչցած չըլլային , քան թէ ճանչնալով ետ
դառնային ան սուրբ պատուիրանքէն որ իրենց
յանձնուեցաւ , սակայն անոնց հանդիպեցաւ ան
ճշմարիտ առակին բանը թէ շունը իր փխսածին
կը դառնայ , ու լուացուած խողը ցեխի մէջ թա-
պրլտկելու » . Գլ. Բ. 20-22 : Ուստի բոլորովին ճշ-
մարտութեան հակառակ կը համարիմք այն վար-
դապետութիւնը , որ կը սորվեցընէ թէ . « Սուրբ Հո-
գին իր սկսած գործը անշուշտ կը լմնցնէ , եթէ
զանիկայ ընդունող մարդը եօթը անգամ ալ իյ-
նայ , Տէրը պիտի կանգնէ զանիկայ » :

Տասներկուերորդ

Մենք կը հաւատանք թէ , բոլոր « Քրիստոսի
աշակերտները » եղբայրներ են , Քրիստոսի սիրովը
իրարու կապուած , որոնց մէջ մեծ կամ պզտիկ
չի կայ . այլ Տէրունական սիրոյ օրէնքը կ'իշխէ ի-
րենց վրայ որ ըսաւ , « Ան որ ձեր մէջը մեծ է

սղտիկին պէս թող ըլլայ, և առաջնորդը սպասաւորին պէս» . Ղուկ. ԻԲ. 26 : Ուստի կը մերժեմք իբրեւ մոլորութիւն, բոլոր կղերական իշխանութիւնները, իր բոլոր ձեւերովը և տիտղոսներովը որով մարդիկ ջանացին և կը ջանան, Աստուծոյ ժողովուրդին սեփհական ազատութիւնը իրենց փառասիրութեանը և շահասիրութեանը ծառայեցնել, և Քրիստոսի եղբայրները իրենց գերելնել :

Տասներեքերորդ

Մենք կը հաւատանք թէ, բոլոր «Քրիստոսի աշակերտները» արտօնութիւն ունին, և պատասխանատուութեան տակ են . «մէկտեղ ժողովուրդը չթողուլ» . Եբր. Ժ. 25. ուր որ գտնուին . թէ մասնաւորապէս ընտրուած քարոզիչ ունենան և թէ չունենան, վասն զի Տէրոջը խոստմունքը աս է, թէ «ուր որ երկու կամ երեք ժողովուած ըլլան իմ անունովս, հոն եմ ես անոնց մէջը» . Մատթ. ԺԷ. 20 . և աս խոստմունքովը իրենց մէջը ներկայ եղող Տէր Յիսուս Քրիստոսի նախագահութեամբը, ամէն Տէրունական օր, Քրիստոսի մահը պատմելու և զինքը յիշելու համար, Ղուկ. ԻԲ. 19. և Ա. կորնթ. ԺԱ. 25. 26. պարտին հաղորդութեան սեղանին մօտենալ, և Աստուծոյ որդւոյն, մարմնոյն և արեանը նշանակները եղող հացէն, և գինիէն մասնակցիլ . ամէն մէկը «իւր անձը փորձելով» . և յիշելով առաքեալին խօսքերը թէ «Ան որ անարժանաբար կ'ուտէ և կը խմէ՝ իր անձին դատապարտութիւնը կ'ուտէ ու կը խմէ, ինչու օր

Տէրոջը մարմինը չորոչեր» . նոյնը համար 29 : Ուստի , ան վարդապետութիւնը որ Տէրունական սեղանին մատակարարութիւնը կը սեպհականէ , միայն յատկացեալ պաշտօնեաներու , և կը սորվեցընէ թէ առանց անոնց ներկայութեանը և մատակարարութեանը , Քրիստոսի եկեղեցին Տէրոջը մահը յիշելու արտօնութիւն և արժանաւորութիւն չունի . պապական մոլորութիւն է , որ հին և նոր տնտեսութեան տարբերութիւնը չի ճանչնալով , Քրիստոնէութեան մէջ Ղեւտական քահանայութիւն մը կը հաստատէ Աստուծոյ ժողովուրդը կողոպտելով , այն սրբազան արտօնութեանէն , որ Տէրը շնորհած է իր եկեղեցիին , որոնք « թագաւորական քահանայութիւն » ունին Տէրոջմէն :

Տասնևչորսերորդ

Մենք կը հաւատանք թէ « Քրիստոսի աչակերտ » մը , թէ ձեռնադրուած պաշտօնեայ մը եղած ըլլայ թէ ո՛չ . Հաղորդութիւն և Մկրտութիւն ընելու արտօնութիւն , պաշտօն , և պարտաւորութիւն ունի . քանզի ինքը ո՛չ թէ մարդոցմէ այլ Աստուծմէ օծեալ քահանայ է Քրիստոսի , տես Բ. Կորնթ. Ա. 21 : Ա. Յովհ. Բ. 20-27 : Քրիստոսի ուխտացեալ զինուոր մըն է , Անոր թագաւորութիւնը ընդարձակելու , և անմահ հոգիները խաւարին իշխանութեանէն « Աստուծոյ որդւոցը փառաւոր ազատութեանը » բերելու , Հռովմ. Ը. 21 : Թէ Սուրբ Գիւրգը երբէք չի սորվեցնէր մեզի որ վերոյիշեալ երկու խորհուրդները , Հաղորդութիւնն ու Մկրտութիւնը , առաքելական եկեղե-

ցիններուն մէջ ձեռնադրեալ պաշտօնեաներու ձեռքը միայն կը կատարուէին . և թէ պաշտօնեայ չի գտնուած ժամանակ, եկեղեցիները, կամ անհատ ֆրիստօնեաները, ո՛չ Տէրունական ընթրիք կը կատարէին և ո՛չ ալ մկրտութիւն կ'ընէին : Ոմանք զարմանքով մեզի կը հարցընեն թէ « Ուրեմն , ի՛նչ հարկ կայ եկեղեցիներուն վրայ երէցներ կարգել և յատկացեալ պաշտօնեաներ ունենալ » :

Կը պատասխանեմք թէ, անոնց պաշտօնն է , « ճշմարտութեան խօսքը շիտակ բացատրել » . Բ. Տիմ. Բ. 15. « Հաստատ բռնելով վարդապետութեան խօսքը . . . ողջամիտ վարդապետութիւնով յորդորել , և հակառակ կեցողները յանդիմանել » . Տիտ. Ա. 9. « Խօսքը քարոզել , մտադրութեամբ գործին պարապիլ ատենին ու ատենէ դուրս , յանդիմանել , սաստել , յորդորել . ամէն երկայնմտութիւնով ու վարդապետութիւնով » . Բ. Տիմ. Գ. 2 : Աս պաշտօնին գերազանցութիւնը ճանչնալով , Պօղոս առաքեալ կ'ըսէ . « Երանելի Աստուծոյ փառաւոր Աւետարանը , ինձի յանձնուեցաւ , և շնորհակալ եմ անոր որ զիս զօրացուց , Յիսուս Քրիստոս մեր Տէրօջմէն , որ հաւատարիմ սեպելով զիս սպասաւորութեանը մէջ դրաւ » , Ա. Տիմ. Ա. 11. 12 : Աս պատճառաւ , Քրիստոսի եկեղեցիին վերակացութիւնը « հաւատարիմ մարդոց յանձնէ » կ'ըսէ Պօղոս Տիմոթէոսին , « որոնք կարող ըլլան ուրիշներուն ալ սորվեցնելու » Բ. Տիմ. Բ. 2 : Սուրբ գիրքը երբէք յայտնած չէ թէ , Տէրօջը

սեղանին մատակարարութիւնը , և դարձի եկողներուն մկրտութիւնը , առաքեալներուն ձեռքովը և ձեռնադրեալ երէցներուն ձեռքովը միայն կը կատարուէր , առաքելական եկեղեցիներուն մէջ . ո՛չ ալ կարող ենք ըսելու թէ , առաքեալներուն և իրենց միջոցաւ հաւատացողներուն ձեռքովը Քրիստոնեայ եղողները , որոնք « եկեղեցիներ » կը կոչուին , ձեռնադրեալ երէցներ ունենալէն առաջ , մկրտութիւն և հաղորդութիւն չէին ըներ մինչև որ յատկացեալ պաշտօնեաներ ունեցան : կամ թէ կրնանք արդեօք ըսել թէ , Ստեփաննոսին քարկոծուելէն վերջը , երուսաղէմի մէջ եղած մեծ հալածումովը , երբ « հինգ հազարէն » աւելի հաւատացեալները « ցիրուցան » եղան « Առաքեալներէն ի զատ » . ո՛չ մկրտութիւն ու ո՛չ ալ հաղորդութիւն ըրին ժամանակ մը , մինչև որ ձեռնադրեալ պաշտօնեաներ ունեցան . չէ՞ որ գիրքը կ'ըսէ թէ « ան ցիրուցան եղածները կը պտրտէին ու խօսքը կը քարողէին » . Գործ. Ը. 4. ինչպէ՞ս կրնային Աւետարանը քարողել , և իրենց ունկնդիրներուն ըսել « Այսօր թէ որ Անոր ձայնին պիտի լսէք , ձեր սրտերը մի՛ խտտայնէք » երբ . Գ. 7. 8. առանց իրենց քարողած Աւետարանին հաւատացողները մկրտելու , և Տէրունական ընթրիքը կատարելու արտօնութիւն ունենալու :

Գուցէ մէկը ըսէ թէ , ասոնք բացառութիւններ են , Քրիստոնէութեան մանկութեան ժամանակը , և մենք պէտք չէ որ ստիպողական պարագաներու տակ եղած բաներէն հետեւու-

Թիւններով մեզի ապացոյց փնտռենք . շատ աղէկ , աս առարկութիւնը կրնար արժէք ունենալ եթէ Սուրբ գրոց մէջէն ամենափոքր վկայութիւն մը ունենայինք . թէ ինչպէս որ ըսինք . մկրտութիւնը և հաղորդութիւնը միայն առաքելոց և ձեռնադրեալ երէցներու ձեռքով կը կատարուէր առաքելական եկեղեցիներուն մէջ . բայց քանի որ Աւետարանին մէջ երբէք չի կայ այդպիսի վկայութիւն մը . և իրողութիւնները ատոր հակառակը անժխտելի կերպով կը հաստատեն , ինչպէս որ վերը տեսանք . ուստի պարտաւորած եմք հետեւցնելու և կրկնելու թէ , ընդհանուր Քրիստոնէից պատկանեալ այդ սրբազան արտօնութիւնները և պատասխանատուութիւնները , անհատ անձինքներու յատկացրնելը , Աստուծոյ ժողովուրդին Տէրօջմէ շնորհուած արտօնութիւնը և իշխանութիւնը իր ձեռքէն կողոպտել է , և հետեւաբար « ուրիշ Աւետարան » մը քարոզել է . որ Քրիստոսի թագաւորութեանը յառաջանալուն , և անմահ հոգիներուն փրկութեանը անհամար արգելքներով լեցուն է , որոնք ուրիշ առթիւ կը յուսանք հրատարակել : Թո՛ղ ընթերցողը անկեղծութեամբ խորհի և պիտի գտնէ ճշմարտութիւնը , եթէ Աւետարանին լուսովը փնտռէ :

Տասնեւհինգերորդ

Մենք կը հաւատանք թէ , մարդուս փրկութեանը վերաբերեալ Սուրբ գրոց բոլոր պատուէրները , որոնք են « Հաւատք , ապաշխարու-

թիւն , դաւանութիւն , մկրտութիւն , Տէրոջը ա-
նունը կանչել , աղօթք , առանձին և ժողովրդա-
կան պաշտամունք , բարեսիրութիւն , և Քրիս-
տոնէական տնտեսութեան բոլոր պատուիրանաց
կատարումը » . Աստուած կը պահանջէ մեզմէ որ
կատարեմք զանոնք , ամենապարզ կերպով մե-
զի սորվեցնելով , իր անսխալ խօսքին միջոցաւ .
ուստի անոնց ամէնքն ալ հաւասար կարեւորու-
թեամբ կ'ընդունին . և « Քրիստոսի աշակերտ »
մը ազատ չէ աս բաներուն մէջ իր եղբայրներէն
տարբերելու . բայց դադափարաց վերաբերեալ
բաներուն մէջ , որոնց վրայ Աստուծոյ խօսքը
լուռ կեցած է , ամէն մէկ անհատ Քրիստոնեայ
կատարեալ ազատութիւն կը վայելէ իր միտքը
հաճեցնելով :

Թէ և հաւատոյ վերաբերեալ բաները , հաւա-
սար կարեւորութեամբ ընդունելով կը ջանամք
կատարել և քարոզել . բայց երբէք չեմք յուսար
թէ մեր հնազանդութեամբը , կամ բարի վար-
մունքովը , փրկութեան կ'արժանանամք . այլ իբ-
րեւ պարտաւորութիւն զանոնք սիրով կատարե-
լով . իբրեւ « անպիտան ծառաներ » կը փրկուինք
միայն Աստուծոյ ձրի շնորհքովը .

Տասնեռեցերորդ

Մենք կը հաւատամք թէ , մարմինէն ծնանե-
լով բնութեան , այսինքն նիւթական աշխարհի
թագաւորութիւնը կը մտնեմք , « ջուրէն և հո-
դիէն » . ծնանելով « երկինքի թագաւորութիւ-
նը » , այսինքն Յիսուս Քրիստոսի թագաւորու-

Թիւնը կը մտնեմք , աս կեանքիս մէջ . և հողէն վերատին ծնանելով . ո՛չ հաւատքով և ոչ առաջին վերատին ծննդեամբ . ո՛չ հաւատքով և ո՛չ մկրտութեամբ . այլ արդարներու յարութեանը արժանի համարուելով , յաւիտենական փառաց թագաւորութիւնը կը մտնեմք . « Անտունը թագաւորը իր աջ կողմը եղողներուն պիտի ըսէ , եկէք իմ Հօրս օրհնածները , աշխարհի սկիզբէն ձեզի համար պատրաստուած թագաւորութիւնը ժառանգեցէք , ինչու որ անօթեցայ և ինծի ուտելիք տուիք . ծարաւեցայ ու ինծի խնայուցիք . օտարական էի և զիս ներս առիք . մերկ էի և զիս հագուեցուցիք , հիւանդ էի ու ինծի տեսեկաք , բանտի մէջ էի և ինծի եկաք , Մատթ . ԻԵ . 34 . 36 . և ո՛չ թէ « ինծի հաւատացիք » կամ « ջուրէն ու Հողիէն ծնաք » :

Կան երեք ծնունդներ , երեք թագաւորութիւններ . և երեք փրկութիւններ , մարդուս համար : Մէկը մօրը որովայնէն , մէկը ջուրէն , և մէկը գերեզմանէն : Աս ամէն մէկ ծնունդէն յետոյ , և ոչ առաջ , կը մտնեմք նոր աշխարհ մը . առաջին ծնունդով կը մտնեմք ներկայ մարմնաւոր կեանքը . երկրորդ ծնունդով հողեւոր կամ Աստուծոյ կեանքը , մեր հողիներուն մէջ , և երրորդ ծնունդով կը մտնեմք , Աստուծոյ անմիջական ներկայութեանը մէջ եղած յաւիտենական կեանքը . և ով որ կ'երազէ , առանց վերատին ծրննդեան , երկրորդ թագաւորութեանը մէջ մտնելու , կրնայ նաև նոյն մոլորութեամբ յաւիտենական փառաց թագաւորութիւնը մտնել ե-

բաղել, առանց մեռելներէն յարութիւն առնելու :

Շնորհքը կը նախադասէ բոլոր վերոյիշեալ ծնունդները, կը փայլի բոլոր թագաւորութեանց մէջ, բայց պիտի փառաւորուի երրորդին մէջ . առաջին թագաւորութեանը մէջ գործողութեան միջոցը զգացումն է, երկրորդին մէջ հաւատքը, և երրորդին մէջ հոգեւոր տեսութիւնն է :

Առաջին փրկութիւնը, մարմինին աս կեանքիս չարիքներէն և վտանգներէն ազատիլն է, որով Աստուած « Ամէն մարդոց փրկիչն է » Ա. Տիմ. Գ. 10 :

Երկրորդ փրկութիւնը, հոգիին մեղքէ ազատիլն է . որ աս կեանքիս մէջ միայն կրնայ կատարուիլ, Տէր Յիսուս Քրիստոսին Աւետարանին կատարեալ հնազանդութեամբ :

Երրորդը, թէ հոգիին և թէ մարմինին բարոյական և բնական ազականութենէ ազատիլ, և Աստուծոյ անմիջական ներկայութեանը մէջ մտնելն է, որ « Աստուած ըլլայ ամէնը՝ ամէն բանի մէջ. Ա. Կորնթ. ԺԵ. 28 :

Արդ որովհետեւ, կան շատերը որ մեր վրայ և մեր ընդունած և քարոզած ճշմարտութեանց վրայ, գիտութիւն չունենալով, կամ չուզելով ունենալ . այնպէս կը կարծեն և հասարակութեան մէջ լուր կը տարածեն թէ, մենք լոկ մկրտութեան արարողութեամբ մը կը տարբերիմք յարանուանական եկեղեցիներէն, այս համառօտ աշխատութեամբ ջանացիկը, ո՛չ թէ միայն չարակամութեամբ և ատելութեամբ, մեղի դէմ գրբուած սուտ ամբաստանութիւններով և մոլորու-

Թիւններով լեցուն գրուածքի մը պատասխանելու, որուն հեղինակը ինքզինքը « արդարութեան պաշտօնեայ » կը ձեւացնէ : այլ նաև շատ համառօտ և պարզ կերպով գրեցինք, թէ բազդատութեամբ և թէ ուղղակի դաւանութեամբ, մեր և ուրիշ Քրիստոնեայ կոչուած ժողովրդոց մէջ գտնուած, շատ մեծ և կարեւոր տարբերութիւնները, որ ընթերցողները կարդան, և որոշ կերպով հասկնան թէ, մենք ո՞ր և իցէ յարուանուանական եկեղեցւոյ չեմք վերաբերիր, և բոլորովին կը մերժեմք ամէնքն ալ իրենց անուններովը Աստուածաբանական վարդապետութիւններովը, դաւանութիւններովը և արարողութիւններովը, տեսնելով որ թէ քիչով և թէ շատով ամէնքն ալ Աստուծոյ որդւոյն Յիսուս Քրիստոսի Աւետարանին ճշմարտութեան և փրկութեան ճամբէն շեղած, մարդկային իմաստութեան հետեւողներ են . քանզի Աստուծոյ խօսքը ձեռքերնիս ունենալով, կը հաւատամք թէ « իր Աստուածային զօրութիւնը կենաց և Աստուածպաշտութեան ամէն բաները մեզի տուաւ Անոր գիտութիւնովը որ մեզ փառքով ու առաքինութիւնով հրաւիրեց . որոնցմով ամենամեծ ու պատուական խոստմունքներ տրուած են մեզի, որպէս զի ասոնցմով Աստուածային բնութեանը հաղորդւլլամք, աշխարհի մէջ ցանկութենէ յառաջ եկած ապականութենէն փախչելով » . Բ. Պետ. Ա. 3. 4. Մենք չեմք համարձակիր ժողովուրդ շահելու համար, կամ ո՞ր և իցէ պատճառաւ Աստուածային պատգամաց փրկութեան պայմաններէն, և պատ-

ուէրներէն կէտ մը անդամ զանց առնելու, կամ թէ ըսելու « մարդ մը կրնայ իր ճաշակին և բնական բերմանց համեմատ ուրիշ կերպ մը ընտրել » տես Յայտ. ճշմ. երես 54, Այլ իրբեւ չնչին և նուաստ միջոցներ Ամենահարող ձեռքին տակը, կը ջանամք ամէն ատեն և ամէն տեղ, երկինքէն մեզի հետ խօսողին ձայնին արձագանք լինել և ըսել, մեր ընկեր մահկանացուներուն թէ, « Տէրը այսպէս կ'ըսէ », որ ըլլայ թէ ամէն անոնք որ զԱստուած կը սիրեն, լսեն « բարի հովիւին » ձայնը որ խօսքին միջոցաւը, կը հրաւիրէ բոլոր իրենները, որ վարձկաններու հետեւելէ դադրին և իր « ձայնը » լսելով իր « բակը » մտնեն, և ամէնը « ըլլան մէկ հօտ և մէկ հովիւ » . Յովհ. Ժ. 11-16, և Քրիստոս փառաւորուի :

Միացեալ Նահանգաց մէջ միայն, մեր եկեղեցիին, 50 տարուան չափ միջոցին, եօթը հարիւր յիսուն հազարի չափ հաւատացեալներուն, միայն Աւետարանով միանալը, և տարին 50-60 հազարի չափ աւելնալը, բաց ի Անգղիոյ, Գաղիոյ, Աւրստրալիայի, Տանիմարքայի, ճամէյքայի, Հընդկաստանի, Ճարոնի, Տաճկաստանի, և այլ տեղերու մէջ գտնուած միայն ութը տարուան միջոցին ըրած Միօիօնարական ձեռնարկութիւնը և անոր հսկայաքայլ յառաջագիմութիւնը անհերքելի ապացոյց է թէ « կրօնական ժողովուրդ մը կրնայ սնանիլ և զարգանալ Աստուածաշունչէն ուրիշ դաւանութիւն մը չունենալով » :

Ընթերցող, եթէ քու հոգւոյդ արժէքը գիտես, և Աստուծոյ պատգամը կը յարգես, իբրև

վերջարանութիւն . կը խրատեմ որ զդուշանաս
բոլոր այն թունաւոր նետերէն որ սատանան ան-
թիւ միջոցներով, ամէն կողմ բուռն զօրութեամբ
կ'արձակէ, Աստուծոյ պատուէրը մարդոց դիտու-
ղութեանը և հնազանդութեանը անարժան ներ-
կայացնելու . և Քրիստոնէական մկրտութիւնը
« լոկ արտարին արարողութիւն մը և փրկութեան
վերաբերութիւն չունի » ըսելու : կը խնդրեմ որ
յիշես Եւան և Ադամը և բոլոր անհնազանդները
որոնք լոկ արարողութիւնով մը Աստուծոյ դա-
տապարտութեանը տակ ինկան . և մի և նոյն
ժամանակը, միտք բեր Աբէլ, Նոյ, Ենովք, Մով-
սէս, Աբրահամ և մինչև Ռախաբ պոռնիկը, որ
լոկ արարողութիւնով մը իրենց « հաւատքը կա-
տարեալ » ըրին . և իրենց հնազանդութեանը
Աստուծոյ վկայութիւնը ընդունեցին . Յիշէ՛ նաև
Գողգոթայի վրայ քու փրկութեանդ համար զոհ-
ուած Գործը, և մի յանդգնիր ըսելու թէ « Աստ-
ուած նիւթի հետ բան չունի » : Քրիստոնէական
տնտեսութեան մէջ « նիւթ » կամ գրսուանց
մարմինով կատարուած արարողութիւն չի կայ
երբէք, մանաւանդ մկրտութեան մէջ : Մկրտու-
թեան ժամանակն է, որ մարդուս մարմինը շուն-
չը և Հոգին Տէրօջը հետ կը միանայ : Մկրտու-
թեան ժամանակն է, որ Հօրը Որդւոյն և Սուրբ
Հոգւոյն զօրութիւնը կ'ընդունիմք : Մկրտութեան
ժամանակն է որ մեր անունը Աստուծոյ որդւոցը
անուններուն գրքին մէջ կ'արձանագրուի, և
Քրիստոսի անձեռագործ տապանը կը մտնեմք,
որուն մէջ եթէ մնանք և յարատեւեմք, « ահով

ու գողով» մեր փրկութիւնը գործելով մինչեւ
ցմահ, մեզ Աստուծոյ յաւիտենական լեռը կը
հասցընէ վերջապէս :

Մաղթելով յերկնից որ այս շնչին աշխատու-
թիւնը քեզ փրկութեան առաջնորդելու միջոց մը
ըլլայ, ճշմարտութիւնը ստութենէն որոշելու,
Տէր Յիսուս Քրիստոսի Աւետարանին անսխալ
վարդապետութիւններովը, որ տկարութեամբ
քարոզուեցաւ քեզի :

Մնամ խոնարհութեամբ ազօթարար

Ա-Է-Դ-Է-ՆԷՆ

Գ. Ն. ՇԻՇՄԱՆԵԱՆ

